

TARTU ÜLIKOOL  
FILOSOOFIATEADUSKOND  
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT  
EESTI KEELE VÕÕRKEELENA OSAKOND

Olga Kulak

KUIDAS VENE EMAKEELEGA ÕPILASED SOOMEKEELSETEST  
SÕNADEST ARU SAAVAD?

Bakalaureusetöö

Juhendaja Raili Pool

Tartu 2015

# SISUKORD

SISSEJUHATUS .....	3
1. MIS ON RETSEPTIIVNE MITMEKEELSUS JA KUIDAS SEDA KÄSITLETAKSE? .....	5
1.1. Retseptiivse mitmekeelsuse seos võõrkeeleeõppega.....	5
1.2. Eesti ja soome keele sugulus .....	10
1.3. Kas RM on võimalik ka mittesugulaskeelte vahel? .....	15
2. RETSEPTIIVNE MITMEKEELSUS EESTI-SOOME JA VENE-SOOME SUHTLUSES .....	17
2.1. Eestlaste ja venelaste kontaktid soomlastega .....	17
2.2. Eesti- ja soomekeelsete sõnade sarnasuste tajumise uuringust .....	20
3. UURIMUS SOOMEKEELSETE SÕNADE MÕISTMISEST EESTI KEELE KUI L2 BAASIL.....	21
3.1. Testi koostamise printsiip.....	21
3.2. Informantide kirjeldus .....	22
3.3. Uurimuse tulemused.....	22
3.3. Uurimuse probleemid ja ohud .....	32
3.4. Uurimuse tulemuste analüüs.....	32
3.4.1. Kergelt mõistetavad sõnad.....	33
3.4.2. Raskesti mõistetavad sõnad .....	35
3.4.3. Kõige keerulisemad lähtekohad.....	37
3.4.4. Uurimuse tulemuste kokkuvõte .....	38
KOKKUVÕTE.....	40
KIRJANDUS .....	43
MITEN VENÄLÄISET YMMÄRTÄVÄT SUOMENKIELISIÄ SANOJA L2- VIRON POHJALTA? TIIVISTELMÄ.....	46
LISA. TESTI NÄIDE.....	48

## SISSEJUHATUS

Käesolev bakalaureusetöö käsitleb retseptiivset mitmekeelsust. Selle all mõistetakse mitmekeelsuse juhtumit, kus kõik vestlejad kasutavad üksteisega suheldes oma emakeelt. Käsitletav valdkond on veel arenemisjärgus ning seda ei ole siiani palju uuritud. Retseptiivne mitmekeelsus on väga aktuaalne teema, mis nõuab tähelepanu ja põhjalikumat uurimust selleks, et hõlbustada erinevate rahvaste omavahelist suhtlust ja motiveerida inimesi võõrkeeleeõppeks. Eriti tähtis on see siis, kui geneetiline sugulus keelte vahel on nii tihe, et keskendudes üksteise keele sarnasustele ja erinevustele, on inimene võimeline mõistma oma kaasvestleja keelt ilma varasema õppimiseta.

Bakalaureusetöö keskendub autori enda uurimusele, mille eesmärgiks on välja selgitada, kuidas vene emakeelega õpilased saavad soomekeelsetest sõnadest aru eesti keele kui teise keele (L2) kaudu. Antud juhul analüüsitakse eesti ja soome keele sugulust ning püütakse tuvastada, kas retseptiivne mitmekeelsus on võimalik ka siis, kui inimese emakeel on vene keel, kuid eesti keele oskus on piisavalt heal tasemel, et soomlastest vähegi aru saada. Seega on töö põhilisteks eesmärkideks selgitada retseptiivse mitmekeelsuse seost võõrkeeleeõppega ja sugulaskeelte vahel ning tuvastada soome-vene mõistmise edukust eesti keele kaudu.

Käesolevas bakalaureusetöös on kolm põhilist peatükki, mis jagunevad omavahel ka mitmeks alapeatükiks. Töö kaks esimest peatükki on teoreetilised ning annavad põhjaliku ülevaate terminoloogia ja varasemate uurimuste kohta. Kolmas peatükk on empiiriline ja põhineb autori enda uurimusel.

Bakalaureusetöö esimeses peatükis selgitatakse teoreetilist raamistikku, millele kogu töö toetub. Retseptiivset mitmekeelsust vaadeldakse kui võõrkeelee eduka õppimise baasi, selgitatakse selle positiivseid ja negatiivseid jooni ning vaadeldakse selle võimalust lähisugulaskeelte ja mittedisugulaskeelte vahel. Antud juhul toetutakse eesti ja soome keele sugulusele ja sellele, kuidas soomlased tajuvad eestikeelseid sõnu. Seejärel kirjeldatakse retseptiivset kompetentsust eesti ja vene emakeelega inimeste vahel.

Töö teine peatükk käsitleb retseptiivset mitmekeelsust eesti-soome ja vene-soome suhtluses, toetudes varasemate uurimuste tulemustele ja teoreetilistele lähtekohtadele.

Üks võimalus teada saada, kas vastastikune mõistmine L2 kaudu on siiski võimalik, on uurida valdkonda iseseisvalt. Sellest lähtuvalt on töö kolmandas osas käsitletud uurimust soomekeelsete sõnade mõistmisest eesti keele kui L2 baasil, uurimuse informantideks on vene emakeelega õpilased, kes räägivad eesti keelt teise keelena. Bakalaureusetöö autor koostas testi soomekeelsete sõnadega, jagades neid läbipaistvuse alusel tasanditeks: selgelt läbipaistvad, üsna läbipaistvad, üsna läbipaistmatud ja täiesti läbipaistmatud. Töös selgitatakse välja, missugused soomekeelsed sõnad olid vene õpilaste jaoks kõige lihtsamad ning millised lekseemid tekitasid mõistmises raskusi. Uurimuslikus peatükis on esitatud nii statistilised andmed ja analüüs iga sõna kohta kui ka isiklikud tähelepanekud ja järeldused õpilaste vastustest.

Bakalaureusetöö olulisemateks teoreetilisteks allikateks on Håkan Ringbomi (2007) artikkel „Actual, perceived and assumed cross-linguistic similarities in foreign language learning”, Annekatrin Kaivapalu (2010) artikkel „Metalingvistiline teadlikkus võõrkeeleõppes: oma keel võõras peeglis” ja Pirkko Muikku-Werner (2013; 2014) artiklid „Vironkielisen tekstin ymmärtäminen suomen kielen pohjalta” ja „Co-text and receptive multilingualism – Finnish students comprehending Estonian”.

## **1. MIS ON RETSEPTIIVNE MITMEKEELSUS JA KUIDAS SEDA KÄSITLETAKSE?**

Käesoleva peatüki peamiseks mõisteks on retseptiivne mitmekeelsus (edaspidi RM) ja sellega kaasnev terminoloogia. Siin käsitletakse, missugust seost omab RM võõrkeeleeõppega, seletatakse, miks see on oluline ja missugused eelised ja puudused sellega kaasnevad. Peatükk baseerub peamiselt eesti ja soome keele näidetel. Seejärel vaadeldakse juba läbi viidud uurimusi sellest, kuidas soomlased tajuvad eesti keelt RM-i raames ja jõutakse selgusele, kas RM on võimalik ka mittedugulaskeelte nagu eesti ja vene keele vahel.

### **1.1. Retseptiivse mitmekeelsuse seos võõrkeeleeõppega**

Retseptiivne mitmekeelsus on mitmekeelsuse juhtum, kus kõik vestlejad kasutavad vestluses oma emakeelt (Zeevaert, ten Thije 2007: 1, viidatud Verschik 2012: 265 järgi).

Igal inimesel on isiklik ettekujutus sellest, kuidas keelt kasutada ja kuidas see n-ö keelena toimib. Oma emakeelt omandab inimene enda elu kõige varasemast east ning hakkab seda kasutama nii, kuidas kasutavad seda keelt teised tema ümber kõnelevad inimesed. Koolis kujuneb juba teine süsteem, mis muudab ja rikastab inimese emakeelt. Alles siis tekib inimesel õige arusaam sellest, kuidas inimeste keel saab olla kasutatud. (Sajavaara 2006: 20–21, viidatud Kaivapalu 2010: 161–162 järgi) Siis, kui inimene hakkab õppima sihtkeelt, omandab ta teadmisi mitte ainult õpitava võõrkeele kohta, vaid samuti märkab ta mitmesuguseid aspekte oma emakeeles, mille peale ei olnud varem suurt tähelepanu pööranud (Kaikonon 2004, viidatud Kaivapalu 2010: 162 järgi).

Uut keelt õppides püüab õppija tavaliselt lähtuda oma emakeele või muu varem õpitud keele teadmistest ja oskustest ning leida nendes keeltes ühiseid sarnasusseoseid. Õpetajad katsuvad aga tugineda rohkem keelte erinevustele. Seoses sellega on hakatud rohkem uurima tegelike ja tunnetatud sarnasuste ja erinevuste eristamist keelte vahel. (Ringbom 2007: 7–9, 24–26, viidatud Kaivapalu 2010: 164 järgi)

**Tegelikud sarnasused** kuuluvad lingvistika valdkonda ja neid analüüsitakse lingvistiliselt, vähemalt teoreetiliselt. Siia kuuluvad fonoloogia, leksika, grammatika. On teada, et sugulaskeelte omandamine nõuab vähem pingutust ja aega kui mittedugulaskeelte õpe. Keeltevaheline sarnasus on tihedalt seotud sellega, mida õppija määratleb sarnaseks sihtkeele ja emakeele vahel. **Tunnetatud või oletatavad keeltevahelised sarnasused** on subjektiivne protsess õppija sees, mis kuulub psühholingvistika valdkonda. Keelte tegelike sarnasuste mittetäielik teadvustamine tuleb sageli esile siis, kui õppija teeb vigu. Seega siis, kui me kontrollime erinevate emakeeltega õppijate vigu, on lihtne näha, kuidas avalduvad erinevad keeletaustad eri tüüpi vigades. Kuigi sama tüüpi vigu esineb ka kõigil õppijatel, peegeldavad paljud neist just sihtkeele ja emakeele vahel eksisteerivaid sarnasusi. Aga on olemas erinevat tüüpi oletatavaid sarnasusi. Mõistmise tasandil, eriti sugulaskeelte puhul, tajuvad õppijad otseselt keeltevahelisi sarnasusi. See tähendab, et nad suudavad märgata jooni, mis on sarnased mõne keelega, mida nad juba tunnevad, tavaliselt L1-ga (esimese keelega). Need sarnasused on tavaliselt formaalsed ning esinevad ortograafias, häälduses ja morfoloogias, eriti sugulaskeeltes. (Ringbom 2007: 185–186)

Sama seisukohta kinnitab ka Annekatrin Kaivapalu (2010: 164), kes väidab, et kui keeleõppija ei näe sarnasusi oma emakeele ja sihtkeele vahel, jõuab ta järelduseni, et sihtkeel toimib samamoodi nagu emakeel. Kui selline oletus ei ole õige, teeb inimene vigu. A. Kaivapalu rõhutab õppijast endast lähtuvaid arusaamu keeltevaheliste sarnasuste kohta järgmiselt: „Kui tegelik sarnasus ja erinevus on keelestruktuuride objektiivne omadus, siis tunnetatud sarnasus ja erinevus põhinevad õppija arusaamadel” (Kaivapalu 2010: 165).

Lisaks keeleliste sarnasustele ja erinevustele on väga oluline ka selgitada terminit nagu *lingua receptiva*, mis on RM-ga otseselt seotud.

*Lingua receptiva* (edaspidi *LaRa*) all mõistetakse nende lingvistiliste, mentaalsete, interaktiivsete ja kultuuridevaheliste pädevuste kogumit, mis aktiveeruvad, kui kuulaja jälgib oma passiivse keele abil kõneleja keelelist tegevust või kui kõneleja üritab kontrollida mõistmisprotsessi, jälgides, kuidas kuulaja aktiveerib oma passiivseid teadmisi. Suulises interaktsioonis mõistmist soodustavate keeleliste

vahendite hulka kuuluvad muuhulgas mitteverbaalsed signaalid, suhtumist väljendavad prosoodilised vahendid, märguanded sõnumi kohalejõudmise takistuste kohta ja kajaküsimused. Sõnavara tasandil mugandab kõneleja oma lausungeid selle põhjal, mida ta oletab kuulajat mõistvat. Lisaks sellele toetub *LaRa* tugevasti järelduste tegemisele. (Rehbein 2011: 249, 254, viidatud Muikku-Werner 2013: 212 järgi) Kui *LaRa* on seotud tüpoloogiliselt lähedaste keeltega, nimetatakse seda **loomulikuks** *LaRa*-ks (geneetiline sarnasus). Kui *LaRa* puudutab mittesugulaskeeli, kutsutakse seda **omandatud** *LaRa*-ks, kuna sel juhul peab inimene omandama keelelisi teadmisi õppeprotsessi käigus. (Bahtina *et al.* 2013: 165, viidatud Muikku-Werner 2014: 100 järgi)

RM on käesoleva bakalaureusetöö autori arvates väga oluline teema nende jaoks, kes õpivad võõrkeeli ja tahavad olla selles edukad ja produktiivsed.

„Keele õppimine ei ole kunagi pelgalt lingvistiline nähtus. Lähte- ja sihtkeele kontrastiivsus realiseerub õppija kognitiivses süsteemis tema teadmisenä, kogemusena, tõlgendusena, oletusena. Õppija arusaamad ja kogemused aga on tihedalt seotud tema metalingvistilise teadlikkusega, käsitusega keelest kui nähtusest ja selle toimimisest.” (Kupferberg 1999; Spada, Lightbown 1999, viidatud Kaivapalu 2010: 165 järgi)

Metalingvistiline teadlikkus on üks efektiivsemaid eeldusi võõrkeeleõppes. Kui õppija oskab teadlikult võrrelda lähte- ja sihtkeele erijooni, aktiveeruvad tema ajus varem oma emakeele kohta omandatud teadmised. A. Kaivapalu (2010: 172–173) väidab, et: „... just emakeeleõpetuse kaudu kujuneb õppijal baas võõrkeeleõppeks, arusaam keele struktuurist ja toimimismehhanismidest, mis aktiveerub võõrkeeleõppe käigus”. Vastavalt oma metalingvistilisele teadlikkusele otsustab õppija ise, millal ja kuidas lähtuda emakeelest sihtkeelt õppides (Kaivapalu 2010: 172–173).

Õppija varasemate teadmiste olulisust võõrkeele õppimisel rõhutab H. Ringbom järgmise tsitaadiga: „Kõige tähtsam faktor, mis mõjutab õppimist, on see, mida õppija juba teab. Tehke see kindlaks ja õpetage teda vastavalt sellele” – Ausubel'i moto tema klassikalises raamatus harivast psühholoogiast 1968“ (Ringbom 2007: 185).

## RM-i positiivsed ja negatiivsed küljed

Retseptiivne mitmekeelsus on vastastikune ja samal ajal ka „vahendamata” suhtlus erinevate murrete ja keelte vahel. „Vahendamata” sellepärast, et *lingua franca*’t ei kasutata. (Braunmüller 2013: 215) Kasutada oma vestluses *lingua franca*’t ehk inglise keelt ei ole alati õige otsus, kuna paljud mõtted, mida inimene tahab väljendada, kaovad ära. See puudutab näiteks ärikohtumisi, kus kõik tunnevad ennast võrdsetena, rääkides vaid inglise keeles. Suheldes oma emakeeles, on inimene enesekindlam ja tunneb ennast kaitstuna. Võõrkeele kuulamine lisab kognitiivset koormust, kuigi see sõltub ka kuulaja pädevusest. (Lüdi 2013: 140, 147, 152, viidatud Muikku-Werner 2014: 99–100 järgi)

Skandinaavias näiteks suhtlevad paljud inimesed omavahel, kasutades oma emakeelt, vaatamata sellele, et esinevad erinevused hääldamises ja sõnavaras. Seda ühist nn Põhjamaade keelt on samuti nimetatud terminiga *dönsk tunga*, mis toimib nagu täiendav süsteem, mis ei hõlma ilmseid lahknevusi ja erinevusi keelte vahel. Teised rahvused võivad võtta eeskujuna sellest, kuidas skandinaavlased kasutavad RM-i, ilma et oleksid kunagi üks-teise keelt õppinud. (Braunmüller 2013: 215)

Loomulikult aitab retseptiivsele mitmekeelsusele kaasa väga tugev keelte geneetiline sugulus. Kui *lingua receptiva* on sarnane emakeelega, suhtlemistakistusi ei tohiks esineda. Inimene võib-olla vajab natuke aega, et kohaneda tekkinud situatsioonis, ja RM hakkab toimima.

Skandinaavia keeled on nende keelte kõnelejatele vastastikku mõistetavad ja kõnelejal on L1 ja L2 vaheliste sarnasuste teadmisest palju kasu. Samal ajal nad võib-olla vajavad abi hääldamises ja informatsiooni kõige ohtlikuma nn *false friends* (eesti keeles *virvasõnad*, vt Erelt jt 2012: 162) sõnavara kohta, aga neil üldiselt ei ole probleeme oma naaberkeeltest arusaamisega. Kui võrrelda sama situatsiooni soomlastega, kes omavad kohustuslikku rootsi keele baasi juba koolist, siis nemad ei ole selles protsessis nii edukad. Suulises Skandinaavia keelte kõnelejate vahelises suhtluses sellest teadmisest ei piisa näiteks selleks, et saada aru norra või taani keele kõnelejatest. Seega on abi inglise keelest. Samal ajal ei peaks norra ja taani keele omandamine olema raske soomlastele, kes on õppinud koolis rootsi keelt. (Ringbom 2007: 189)



Nagu oli juba eelnevalt arutletud, kui inimene õpib võõrkeeli, lähtub ta teadmistest, mis on tal juba olemas. Siin mängivad rolli sarnasus- ja kontrastiivsed suhted. Õppija leiab sarnasusi ja erinevusi emakeele ja sihtkeele vahel ning sellest lähtudes hakkab uut keelt omandama. Aga RM-s on võimalik ka nullsuhe.

**Nullsuhe** tähendab seda, et õppija ei leia mitte midagi ühist oma emakeelega. On olemas mõned lingvistilised universaalid, mis on kõigis keeltes. Aga abstraktsiooni tase on nii kõrge, et keskpärane õppija ei suuda nii hõlpsalt märgata neid jooni, mis on täiesti teistsugused ühised tunnused sihtkeele ja emakeele vahel. Näiteks põhjustab germaani keelte ja hiina keele nullsuhe suuri raskusi sakslastele ja inglastele, kes hakkavad hiina keelt õppima. Õppijatel kulub väga palju aega, et aru saada, kuidas see nende jaoks uus keel üldse toimib. (Ringbom 2007: 187)

Vaatamata sellele, Braunmüller (2013) väidab, et varasematel aegadel ei olnud peamine tingimus, mis tegi RM-i edukaks, mitte geneetiline sugulus keelte või murrete vahel, vaid see, et puudusid teatud standardid ja üldised kirjanormid. Oli suulise suhtluse domineerivus ja paindlikkus, mida toetas ka mitteverbaalne suhtlus. Ka murrete ja standardiseerimata keelevariantide piiramatult kasutus igapäevases suhtlemises mängib olulist rolli. Tänapäeval muutuvad kirjanormid üsna hoogsalt inglise keele mõjul. E-posti ja SMS-i teel kasutavad inimesed lühendeid inglise keele baasil (nt *2L8* 'too late' või *lol* 'laughing out loud'). *Lingua franca* kasutus takistab suhtlust RM-i piires. Paljud kasutavad seda keelt „kompromissina”, näiteks reisimise ajal või õppekeskkonnas. (Braunmüller 2013: 217–219)

Inimeste vastastikuse mõistmise tähtsaks faktoriks on ka ajalooline vaenulikkus ja ideoloogilised lahknemised, mille põhjusel inimesed väldivad muu rahvuse keele õppimist. Nii saaksid võib-olla sakslased ja taanlased või tšehhid ja slovakiid teoreetiliselt üksteisest aru, kuigi praktiliselt on see võimatu. Tõenäolisem on see faktor, et kõnelejad väiksest riigist õpivad suuremat või mõjukamat ja mainekamat keelt või siiski kasutavad kompromissi, mis on lihtsam ja ökonoomsem mõlema poole jaoks. Natsionalism, standardiseerimine ja kirjajormide dominantsus kommunikatsioonis takistavad RM-i arenemist Euroopas, eriti seal, kus rahvusriigid ei tunne, et jagavad omavahel ajalugu ja kultuuri. RM on valikuvõimalus, mis aitab säilitada keelelist identiteeti ja keelelist mitmekesisust Euroopas. Peamised RM-i

takistused otseses suhtluses on mitteteadlikkus sellest võimalusest, vestlejate paindlikkuse puudumine suulises suhtluses, murrete kasutuse langus, laiskus mitmekesisuse kohandamisel domineerivate kirjalike normide tõttu, *lingua franca* domineerivus. Tänapäeva suhtlus ei ole enam nii eesmärgipärane, kui oli vanadel aegadel, vaid põhineb grammatilistel ja sotsiaalsetel normidel. Grammatiline korrektsus, mille aluseks on kirjalikud standardid ja surve tunnustada vaid idiomaatilist keelt avalikus verbaalses käitumises on suurim takistus RM-i jaoks. (Braunmüller 2013: 220–221)

RM-i positiivseid ja negatiivseid külgi kokku võttes võib öelda, et igal inimesel on õigus iseseisvalt otsustada, milline ideoloogia on talle lähedasem: väljendada ennast oma emakeeles, motiveerides sellega oma kaasvestlejaid RM-i kasutusele, või kasutada siiski *lingua franca*'t. Küsimus seisneb selles, kas RM-i on tarvis arendada nüüdses ühiskonnas, kus inglise keel on niivõrd domineeriv? Käesoleva bakalaureusetöö autori arvates on kõnealune teema väga aktuaalne ja nõuab tähelepanu. Kui tänapäeva ühiskond püüdleb demokraatia ja üldise võrdsuse poole, kas ei ole see üks väljapääse, et rahvusvahelist kommunikatsiooni paremaks muuta. *Lingua franca* tase on igapähe erinev ja tundub, et see nn „kompromiss” ei ole päris õige lahendus. Loomulikult, nullsuhte olukorras võib see olla erandiks, kuigi üldiselt on vaja RM-st rohkem rääkida. Inimesed peavad aru saama, et emakeel on just see vahend, millega nad opereerivad kõige paremini kaasvestlejaga suheldes.

## 1.2. Eesti ja soome keele sugulus

Retseptiivne mitmekeelsus põhineb keelte sarnasusel, antud juhul soome ja eesti keele sugulusseostel. Need keeled on oma struktuuri, sõnavara ja funktsionaalsuse poolest väga sarnased. Tänu oma tüpoloogilisele ja geneetilisele sarnasusele on soome ja eesti keel just need keeled, mida õppijad oma emakeelest lähtudes vaevata omandavad. Vaatamata sellele on aga mõnikord raske määrata, mis on nendes keeltes tõesti ühist ja millised tunnused vaid tunduvad olevat samasugused. Keelte sarnasus hõlbustab õppimisprotsessi ja seepärast omandavad eestlased või soomlased üksteise keelt palju kergemini kui muu õppija, kelle emakeel on oma struktuuri ja sõnavara poolest absoluutselt erinev. (Kaivapalu, Muikku-Werner 2010: 72–73)

Eksisteerib arvamus, et „soomlased ja eestlased saavad üksteisest aru”, kuigi Anna Verschiku (2012) seisukoha järgi on see väga individuaalne. Strukturaalne sarnasus lähedastes sugulaskeeltes, kus on suur hulk samatüvelisi sõnu, ei saa olla üks kindel põhjendus vastastikusele mõistetavusele. (Verschik 2012: 268)

Keelte fonoloogilisi, morfoloogilisi ja leksikaalseid elemente ühendades võib lahendada vastastikuse mõistmise probleeme, aga kompromislikud konstruktsioonid võivad samuti olla mõistmisprobleemi lähtekohaks. Vestluses osalejad ei saa keelte tegelikku sarnasust otseselt kasutada, vaid teevad tõlgendusi. Nad modelleerivad oma kõnet, tuginedes tunnetatud ja oletatavatele sarnasustele ning metalingvistilisele teadlikkusele keelte sarnasustest ja erinevustest. (Härmävaara 2013: 82)

### **Kuidas soomlased tajuvad eesti keelt?**

Retseptiivne mitmekeelsus nõuab sugulaskeelte mõistmist ja selle jaoks tuleb välja selgitada, kuidas saavad tegelikult soomlased oma emakeele kaudu eesti keelest aru, ilma et oleksid varem seda keelt õppinud (Kaivapalu, Muikku-Werner 2010: 68).

Käesoleva teemat on küllaltki palju uuritud. Üks kõige hilisemaist uurimustest on *Receptive multilingualism: Mutual intelligibility of closely related languages (REMU)*, milles osales 51 soome üliõpilast. Uurimuses anti informantidele erinevat tüüpi ülesandeid, millest üks oli test üksikute sõnade tundmise peale. Testi tulemustest selgus, et need eestikeelsed sõnad, mis fonoloogiliselt ja semantiliselt kattuvad soome keelega, olid väga kergesti arusaadavad. Nii mõistis 97% vastanutest sõna *tädi* „täti” ja 84% tõlkis õigesti tegusõna *tantsima* „tanssia”. Mida rohkem erines kirjapilt, seda raskem oli sõna tähendusest aru saada. Seepärast sõna *lumesadu* „lumisade” õigesti vastanute hulk oli juba 69%, *herilane* „herhiläinen, ampiainen” 25% ja sõnast *kiüps* „kypsä” sai aru vaid 16% üliõpilastest. (Muikku-Werner, Heinonen 2012: 163–166, viidatud Muikku-Werner 2014: 102 järgi)

Pirkko Muikku-Werner uuris ka seda, kuidas saavad eesti keelt mitte valdavad soomlased aru koherentsest eestikeelsest tekstist. Uurimuse eesmärgiks oli vastata järgmistele küsimustele: 1) milliseid eesti sõnu mõistetakse terviktekstist, 2) millised tegurid soodustavad terviku mõistmist, 3) kuivõrd ollakse teadlikud mõistmise eeldustest. Uurimus põhineb teksti tõlkimisel, milles osales 22 Ida-Soome ja Jyväskylä ülikooli soome keele üliõpilast. Testimishetkel nad ei olnud alustanud

veel eesti keele õppimist ja neil ei olnud tihedat kontakti eesti keelega, nad olid teinud lühikesi reise Eestisse. Informantidel paluti tõlkida soome keelde eestikeelne tekst *Sild üle mere*, mis käsitleb eesti-soome kultuurisuhteid. Nii tuttava teema kaudu oli informantidel võimalus aru saada teksti sisust tervikuna ning samas oli abi ka Eesti ajaloo alastest teadmistest. (Muikku-Werner 2013: 215–216)

Kirjeldatud uurimuse tulemused näitasid, et tõlkimise õnnestumist on tugevasti mõjutanud tekst kui tervik. Informandid tegid erinevaid otsuseid. P. Muikku-Werner toob välja tabeli, milles on ära toodud üksikute sõnade mõistmissagedus. Näiteks, sõnadest *kolm, tundi* ja *Soome* said kõik 22 informanti hästi aru. Samuti kuulusid kõige paremini mõistetud sõnade hulka *lisaks, sugulaskeeled, informatsiooni, vaheliste, lahte, kahe, kuulub, soomeugri, instituut, kilomeetrit, maa, mõlemal, toimis, maailmasõda jne.* (Muikku-Werner 2013: 217–219) Kontekst mängib tõlkimisel suurt rolli. Kui see, mida informant oletab, ei sobi konteksti, hakkab ta dešifreerima. Teisest küljest, inimene võib lähtuda sõna tähendusest, mis tundub olevat tuttav. (Muikku-Werner 2014: 103)

Eesti ja soome keele leksikaalne sarnasus on see valdkond, millest informandid teavad midagi, nii nagu osatakse märgata ka morfoloogia ja süntaksi ühisjooni. Soome keele eriala üliõpilastel on loomulikult lihtsam ära tunda just vorme ja konstruktsioone. Vaatamata sellele oli mõnel raske märgata sõna tüve ja muutelõppude piiri. Samas olid huvitavad ka need tähelepanekud, mis põhinesid keeleliste ressursside rohkusel. Informandid ei lähtunud ainult standardsest soome keelest, vaid kasutasid sõnade äratundmisel ka muid keelekujusid ja võõrkeeli. Ühele informandile näiteks meenutas eesti keel soome murret ja slängi, teisele – vananenud soome sõnu, aga samas oli ka kahtlemist, et äkki meenutab eesti keel hoopis mingit muud keelt peale soome keele. (Muikku-Werner 2013: 228–229)

Kui informandid on tutvunud seotud tekstiga, saavad nad abi laiast kontekstist või tuginevad eelnevalt omandatud teadmiste antud teema kohta (Muikku-Werner 2014: 103).

Näiteks tõlkisid soome üliõpilased eestikeelset lauset (1) soome keelde järgmiselt (lause 2) (Muikku-Werner 2013: 231):

(1) Soome ja Eesti pealinnu eraldab teineteisest vaid kitsas riba Soome lahte.

(2) Suomen ja Viron erottaa toisistaan vain pieni Suomenlahti.

Tõlge oli teostatud nii, et mõned sõnad jäeti välja, nagu *riba* ja *kitsas* (soome keeles „ihnus”), mis esineb selles lauses virvasõnana (Muikku-Werner 2014: 103).

On ka situatsioone, milles isegi sarnasus ei aita. Näiteks, rektsioon. Kui see erineb soomekeelsest variandist, võib tuttav sõna tekitada probleeme tõlkimisega. Näites (3) esitatud eestikeelse lause tõlkimisel soome keelde tekkis informantidel suuri raskusi (vt näide 4) (Muikku-Werner 2014: 104):

(3) Lisaks Soomele ja Eestile on maailmas vaid üks riik, mille riigikeel kuulub soomeugri keelerühma: Ungari.

(4) Lisäksi Suomella ja Eestillä on maailmassa vielä yksi kieli, - -

Näidetest (3) ja (4) selgub, et informant tajus eesti allatiivi *-le* nagu soome adessiivi *-lla*. Seepärast lause tõlge kaotas oma mõtte. (Muikku-Werner 2014: 104)

A. Kaivapalu varasemast uurimusest, kus osalesid kümme eesti ja seitse soome emakeelega üliõpilast Tallinna ja Jyväskylän ülikoolidest, selgus, et isegi väga lähedase sugulaskeele õppimine oma emakeele baasil võib olla problemaatiline ja mitte alati nii selge, kui esmapilgul tundub. Vastavalt õpilaste seletustele on eesti ja soome keeles erijooni, mida emakeel ei aita selgeks teha. Üks probleem puudutab hääldamist. Vokaalharmoonia, mis on tavaline soome keeles, puudub eesti keeles. Teisest küljest, eesti keeles on olemas õ-häälik ja kolm erinevat hääliku pikkusastet, mis tundub soomlastele absoluutselt võõras. Lisaks ei ole soomlased harjunud ka sellega, et eesti keeles peab tegusõna olema lauses teisel kohal. Soome keele sõnajärg on üsna vaba. Samuti on eesti *kas*-küsimused soomlastele absoluutselt võõrad, kuna soome keeles piisab vaid küsimusliitest. (Kaivapalu 2010: 166–171)

Kahe keele kontrastiivsus seisneb selles, kuidas õppija kogeb kõne all olevaid struktuure. Keelte sarnasus ja erinevus ei sõltu keelte ülesehitusest, vaid keelekasutaja kognitiivsest teadlikkusest, kogemusest, ülekandest ja ennustusvõimest. (Sajavaara 1999: 123; 2006, viidatud Kaivapalu, Muikku-Werner 2010: 74 järgi)

Mõistmist mõjutavad ka keeltevahelised muutujad nagu suhtumine, geograafiline kaugus, sihtkeele sisendi kättesaadavus ja kontaktide hulk (Van Bezooijen, Gooskens 2007: 249–254, viidatud Muikku-Werner 2013: 214 järgi). Erinevused eesti ja soome keele vahel tekitavad probleeme, kui kombineeritakse kollokatsioone. Vaatamata sellele, piiratud variandid avaldavad siiski positiivset mõju arusaamisele. (Muikku-Werner 2014: 105)

Teksti lugemisel kasutatakse ära varasemat ja kontekstiga seotud informatsiooni. Selle hulka kuuluvad rahvusvahelised sõnad, samasse keelerühma kuuluvad ühised lekseemid, häälduslikud sarnasused, süstemaatilised häälikumuudatused, ühised õigekirjareeglid, samasugused häälduskujud, süntaktilised ja morfosüntaktilised seaduspärasused ning ühised prefiksidsid ja sufiksidsid (ka liitmine ja sõnade tuletus). (Klein, Stegmann 2000; Hufeisen, Marx 2007: 316–317, viidatud Muikku-Werner 2013: 222 järgi)

Õppijad kasutavad strateegiat, mis põhineb tunnetatud keeltevahelisel sarnasusel ja algab eesti ja soome keeles sarnaste sõnade valimisest antud tekstist. Tuttavad sõnad aitavad kaasa ka muude sõnade mõistmisele ja sellega saab selgeks ka kogu lause mõte. Täielik mõistmine selgub siiski peamiselt kontekstist. Kontekst aitab sõnade tähendust mõista ja sõnade sarnasus eesti ja soome keeles aitab omakorda kontekstist paremini aru saada. (Kaivapalu, Muikku-Werner 2010: 82–83) Keeltesugulus toob kasu sõnavara tasemel. Soome keelt emakeelena kõneleval inimesel on päris lihtne aru saada nii üksikutest sõnadest kui ka veidi keerulisematest tuletistest ja liitsõnadest. Üksikute sõnade funktsiooni mõistmist hõlbustab morfoloogia ja sõnade järjekord lauses. Eriti sõnaliigid ja käändelõpud toimivad väga sarnasel printsiibil, seega rakendab soome õppija samasuguseid reegleid nagu emakeeles ja õpib muid elemete ja struktuure samasuguselt. Seepärast ei kulu keele tunnetuseks palju aega. (Kaivapalu, Muikku-Werner 2010: 86–87)

Võõrkeelt omandades eelistab õppija tavaliselt keelendi õppimist (Ringbom 2007: 54–58, viidatud Kaivapalu 2010: 172 järgi), kuigi võib oletada, et lähedaste sugulaskeelte puhul käivituvad nii keelendi kui süsteemi õppimisprotsessid samaaegselt ja õppija reguleerib ise tegeliku sarnasuse tajumist (Kaivapalu 2010: 172).

### 1.3. Kas RM on võimalik ka mittedugulaskeelte vahel?

*Lingua receptiva*'t, mis on seotud mittedugulaskeeltega, kutsutakse omandatud *LaRa*'ks, sest efektiivse suhtluse jaoks peavad olema eelnevalt omandatud keelelised teadmised (Bahtina jt 2013: 165).

Daria Bahtina, Jan D. ten Thije ja Frank Wijnen (2013) viisid läbi uurimuse, mis põhineb *lingua receptiva (LaRa)* eksperimentaalsel lähenemisel. See on suhtluse viis, kus vestlejad kasutavad oma emakeelt. Uurimuses käsitletakse geneetiliselt mittedugulaskeeli. Eesti ja vene emakeelega kõnelejad pidid sooritama ülesande kaardiga, mis nõuab verbaalset interaktiivsust, et leida kaardil üles õige koht. Läbiviidud uurimuse eesmärgiks oli kontrollida, kas antud meetod aitab märgata joondamist (ingl *alignment*) *LaRa*'s, ning määrata, millised faktorid – lingvistilised, kommunikatiivsed või metakommunikatiivsed – ülesande sooritamise õnnestumisele kaasa aitavad. Pickering ja Garrod (2004) väidavad, et **joondamine** on seisund, mis tekib, kui vestluspartnerid on jõudnud sinnamaani, et saavad millestki ühtmoodi aru ehk neil on tekkinud vastastikune mõistmine (Bahtina, ten Thije, Wijnen 2013: 159).

Vestlejad püüavad jõuda üksteise mõistmiseni, kohandades oma kõnet vastava kuulaja jaoks. Nii moduleerivad vestlejad *LaRa*'s oma tegevusi koostöö printsiibil. Nad koostavad plaani ja konstrueerivad ütlusi nii, nagu nad oletavad, et need oleksid arusaadavad ja produtseeritavad ka teise kaasvestleja poolt. (Bahtina, ten Thije, Wijnen 2013: 162)

Uuringus osales 28 vabatahtlikku Tartust ja Tallinnast, vanuses 22–56 aastat. Osalejad olid jagatud kümneks *LaRa* paariks, kus üks kõneleja oli eesti emakeelega ja teine vene emakeelega. Samas oli ka neli ükskeelset rühma, kaks kummagi keele kohta. Osalejatele öeldi, et uurimuse eesmärk on uurida mitmekeelset suhtlust.

Nende peamiseks ülesandeks oli luua dialoog, kus üks pidi olema giidi rollis ja teine järgija rollis. Kõnelejad istusid erinevates tubades, nii et neil ei oleks võimalust suhelda mitteverbaalselt. Suhtlemine toimus arvuti taga, Skype'i kaudu. Selleks, et ülesannet sooritada, pidid osalejad looma ühise baasi üksteisest arusaamiseks. Igaühel oli arvutiekraanil oma kaart, kus olid vähesed erinevused, nagu ühesuunalise tee puudumine või blokeeritud tänavad. Seda oli tehtud selleks, et arusaamatust esile kutsuda ja stimuleerida nii viisi erinevate vahendite kasutamist probleemi lahendamise jaoks. Osalejad pidid aru saama, kus asub teine kaasvestleja ning leidma tee giidi juurde. Inimene pidi meeles pidama seda, et on vaja luua ühine baas ning pidada see ülal selleks, et sooritada ülesanne edukalt. (Bahtina, ten Thije, Wijnen 2013: 165–166)

Osalejad demonstreerisid erinevat L2 oskust, aga said kasu oma retseptiivsetest oskustest isegi siis, kui nende L2 pädevus ei olnud kõrgel tasemel. See ei tähenda seda, et L2 oskus ei ole vajalik üksteise mõistmiseks, aga siiski see määrab seda, et *LaRa* potentsiaal on mõlemal kõnelejal, kelle L2 ei ole kõrgel tasemel. (Bahtina, ten Thije, Wijnen 2013: 175)

Uuringust selgus, et *LaRa* eesti ja vene emakeelega kõnelejate vahel on võimalik. Vestlejad mõtlevad oma keele läbi, kohandades keelekasutust nendes kohtades, mida nad arvavad, et nende kuulaja võiks mõista. Uurimus näitas, et retseptiivne ja produktiivne kompetentsus *LaRa*'s on võimalik tüpoloogiliselt kaugetes keeltes. Kahe erineva L2 kombinatsiooniga saab jõuda sotsiaalse eesmärgini ilma eelnevalt loodud baasita. (Bahtina, ten Thije, Wijnen 2013: 178)



## 2. RETSEPTIIVNE MITMEKEELSUS EESTI-SOOME JA VENE-SOOME SUHTLUSES

Siinses peatükis kirjeldatakse soome, eesti ja vene emakeelega inimeste suhtlust vastastikusel interaktsioonis. Antakse ülevaade sellest, kuidas neid keeli kõnelevad inimesed kasutavad RM-i üksteise suhtes ning tutvustatakse uurimust sellest, kuidas eestlased ja venelased saavad soome keelest aru.

### 2.1. Eestlaste ja venelaste kontaktid soomlastega

Eesti ja vene kontaktid soomlastega on eriti levinud Põhja-Eestis, kuna just selles Eestimaa piirkonnas on kõige rohkem turiste Soomest. Anna Verschik (2012) viis läbi uurimuse eesti-soome kommunikatsioonist Tallinnas soome turistide ja eesti teenindajate vahel ning selgitas välja läbiviidud uuringu tulemusi. Uurimuses käsitletavat teemat on kontaktlingvistika ja kontekstist põhinevad keelemuutused. Tema andmed pärinevad tähelepanekutest 2007.–2008. aastal. Anna Verschik uuris suhtlemissituatsioone soome turistide ja eesti teenindajate vahel. Uuringus osales kokku 40 inimest. Kõik jälgimised viidi läbi Tallinnas Viru ja Rotermanni kaubanduskeskustes. (Verschik 2012: 266–267)

Verschik kirjeldab, kuidas noor teenindaja kaubanduskeskuses vastab kliendi küsimusele.

(5) See on siella *toise-lla korruse-lla*

Paksus kirjas sõnad tähistavad lekseeme, mis on loodud kahest keelest, allajoonitud sõna on semantiliselt kopeeritud ühest keelest teise ning markeerimata sõnad on kompromissvormid (ingl *compromise forms*). (Verschik 2012: 269)

Edaspidi võrdleb A. Verschik „spontaanselt loodud keelt” eesti ja soome keelega (Verschik 2012: 269):

(5a) eesti keeles

See on seal teise-l korruse-l

(5b) soome keeles

Se on tuolla toise-ssa kerrokse-ssa

Näitest (5) selgub, et *see* on kompromislik variant soomekeelsest pronoomenist *se*. Tegusõna *on* on semantiliselt sama tähendusega verb mõlemas keeles. *siella* on samuti kompromislik ning võetud eesti sõnast *seal*, aga nii nagu saab näha näitest (5b), oleks *tuolla* soomlasele loomulikum variant. *Toisella* on ainuke korrektne soome lekseem, aga käändelõpp on vale, kuigi *see* on ilmne ja iseenesest mõistetav, sest et eestlane kasutab adessiivi just nagu emakeeles *teisel korrusel*. Soome keeles eelistatakse antud juhul inessiivi. Sõna *kerros* on tõenäoliselt tuletatud eesti sõnast *korrus*. (Verschik 2012: 269–270)

Lähtekeele positiivne mõju avaldub mõistmises paremini kui produtseerimises (Ringbom 2007: 21–24, viidatud Kaivapalu, Muikku-Werner 2010: 73 järgi). Keelesuguluse ja sarnasuse kaudu saab kuulaja aru üksikutest sõnadest, mis olid tema jaoks varem võõrad (Ribbert, ten Thije 2007: 75, viidatud Kaivapalu, Muikku-Werner 2010: 69 järgi).

Eesti ja soome keel on sugulaskeeled, mida tavaliselt ei peeta vastastikku hõlpsasti mõistetavateks. Soomlaste ja eestlaste kommunikatsioonis loob keelte sarnasus siiski baasi üksteise mõistmise jaoks. (Härmävaara 2013: 60)

Vastavalt A. Verschiku (2012) uuringu andmetele selgub eelnevalt toodud näitest (5), et eestlane kasutab mitmesuguseid eesti ja soome morfeeme ja lekseeme soomlasega suhtlemise ajal. Enda arvates räägib inimene soome keeles, kuigi tegelikult nimetab Verschik seda keelt *quasi-Finnish* ehk kvaasi-soome keeleks. Vaadeldes järgmisi fraase, pakub ta välja strateegiaid, kuidas tegelikult eestlane moodustab kvaasi-soome sõnu ehk millest ta lähtub (Verschik 2012: 278):

(6) on *tila-tud*

(6a) soome keeles

*on tila-ttu*

(6b) eesti keeles

*on telli-tud*

(7) ole hüva

„palun”

Kui kõiki eeltoodud näiteid analüüsida, siis selgub, et eestlane lähtub neljast aspektist: eesti tüvi+soome muutemorfoloogia (5), soome tüvi+eesti muutemorfoloogia (6), soome leksikaalne üksus, aga vokaalharmoonia puudub (7), häälikute vastavuse asendamine (näiteks, kuidas tuletada soome keele sõnu nominatiivist või moodustada soome diftonge, muutes eesti pikki vokaale jne) *peeni vs pieni* (Verschik 2012: 277–281).

Kaivapalu ja Muikku-Werner (2010: 79–80, 86–87) rõhutavad, et sugulaskeelte mõistmise vaatenurgast on eesti ja soome keele struktuuriline sarnasus isegi sama tähtis faktor kui sõnavara sarnasused (Härmävaara 2013: 69).

Peale eestlaste elab Tallinnas ka palju venelasi, kes on samuti sattunud eesti-soome keskkonda ning venelaste puhul ei saa öelda, et nemad lähtuksid emakeelest. Anna Verschik jälgis ka vene teenindajaid ning nende suhtlemist soomlastega. Selgus, et venelased suhtlevad soomlastega ka kvaasi-soome keeles, tõenäoliselt kopeerides oma eesti kolleege. Lausung vene teenindajalt, kes töötab Rotermanni Keskuses (Verschik 2012: 281–282):

(8) *Se(e) on kümme jeuro-t sama sata-viisikymmen-tä eesti kroon-u-a*

(8a) soome keeles

*Se on kymmenen euro-a, sama kuin sata-viisikymmen-tä eesti kruunu-a*

(8b) eesti keeles

*See on kümme euro-t, sama nagu sada viiskümmend eesti kroon-i*

Näide (8) näitab, et vene emakeelega vestleja kasutab kompromislikke vorme, lähtub nii eesti kui ka vene keelest. Sõna *jeurot* on puhtalt vene keelest võetud, kuigi eesti partitiivi vormis, ülejäänud lekseemid vastavad eestlaste strateegiatele ning eesti ja soome tüved ja muutemorfoloogia varieeruvad. (Verschik 2012: 281–282)

Verschiku (2012) järgi on ühe keele muutemorfeemide lisamine teise keele sõnatüvele keskne võte, mille abil informandid üritavad luua teist keelt kõnelevale inimesele mõistetavaid väljendeid (Härmävaara 2013: 69).

## **2.2. Eesti- ja soomekeelsete sõnade sarnasuste tajumise uuringust**

Annekatriin Kaivapalu (2014) tutvustas sügisel 2014 Tartu ülikoolis toimunud „Muutuva keele päeval“ oma uurimust, mis puudutab eesti ja soome käändemorfoloogia sarnasuste tunnetamist. Kirjeldatud uurimuses osales kolm sihtrühma: soome, eesti ja vene emakeelega informandid, kusjuures venelaste eesti keele tase oli vähemalt B2. Informantide ülesandeks oli hinnata 48 paari eesti ja soome keeles samas käändes olevaid samatähenduslikke sarnase kirjapildiga sõnu täiesti sarnaseks, üsna sarnaseks ja erinevaks ning seejärel seletada, miks nad nii arvavad. Iga vastuse eest anti punkte: täiesti sarnased – 2 punkti, üsna sarnased – 1 punkt, erinevad – 0 punkti. Tunnetatud sarnasuste mõõtmiseks summeeriti kõik punktid. Uurimusest selgus, et soomlased keskenduvad rohkem morfoloogiliste konstruktsioonide sarnasustele tervikuna ja said rohkem punkte kui eestlased. Eesti keelt emakeelena kõnelevad informandid keskendusid peamiselt morfoloogiliste formatiivide sarnasustele. Venelased, kes oskasid eesti keelt L2-na, tajusid sarnasust aga ortograafiatasandil. (Kaivapalu 2014)

### 3. UURIMUS SOOMEKEELSETE SÕNADE MÕISTMISEST EESTI KEELE KUI L2 BAASIL

Käesolev peatükk käsitleb bakalaureusetöö autori isiklikku uurimust. Uurimuse eesmärgiks on välja selgitada, kuidas saavad vene emakeelega õpilased soomekeelsetest sõnadest aru eesti keele (L2) kaudu. Kas määraval positsioonil on eesti ja soome keele sarnasus või leidub ka muid selgitusi? Sõnade mõistmise testi tulemuste põhjal tehtud tähelepanekute toeks on informantide endi kirjeldused soomekeelsete üksiksõnade mõistmise eeltingimustest.

#### 3.1. Testi koostamise printsiip

Uurimuse testis on 20 erinevat soomekeelset sõna, mis jagunevad nelja sõnaliigi vahel, igast sõnaliigist on testi valitud võrdne arv sõnu: viis nimisõna, omadussõna, tegusõna ja määrsõna. Kõik sõnad esinevad algvormis.

Sõnade valimisel lähtus autor põhimõttest, mida on rakendanud van Bezooijen ja Gooskens (2007), nimelt on varasemates uurimustes valitud testisõnu ortograafia läheduse ja kauguse printsiibil. Van Bezooijen ja Gooskens kasutasid sõnade leksikaalse suguluse läbipaistvusel põhinevat jaotust: 1) selgelt läbipaistvad (afrikaans *uitbuiting*, hollandi *uitbuiting*), 2) üsna läbipaistvad (afrikaans *sewentig*, hollandi *zeventig*), 3) üsna läbipaistmatud (friisi *jierren*, hollandi *jaren*), 4) täiesti läbipaistmatud (afrikaans *hê*, hollandi *hebben*). Oletati, et igasugune kaugus raskendab mõistmist. (Van Bezooijen, Gooskens 2007: 256, viidatud Muikku-Werner 2013: 220 järgi)

Käesoleva testi sõnade liigitamise peamiseks kriteeriumiks on bakalaureusetöö autori isiklik hinnang. Sellest lähtudes jagunevad sõnad järgnevalt:

**selgelt läbipaistvad** (täielik kokkulangevus eestikeelse sõnaga): *lumi, saada, tulla*

**üsna läbipaistvad** (sõna lõpus üks täht rohkem kui eesti keeles): *lehti, sininen, suuri, uusi, eilen, kauan*

**üsna läbipaistmatud** (erinevused sõna keskel ja mõnel juhul ka sõna lõpus): *perhe, työ, kauniisti, lukea, vähän*

**täiesti läbipaistmatud** (sõnakuju on eestikeelsest vastest väga erinev): *onnellinen, pitkä, mennä, tuntuvasti, koulu, oppia*

### 3.2. Informantide kirjeldus

Uuringus osales 28 vene emakeelega õpilast, kelle L2-ks on eesti keel. Küsitlus viidi läbi Tartus asuvas gümnaasiumis 11. klassi õpilaste seas, kes õpivad sotsiaal-humanitaarsuuna programmi järgi. See tähendab, et peale kohustusliku eesti ja inglise keele oli õpilastel võimalus omandada ka muid võõrkeeli. Informantidelt küsiti ka mõningaid taustaandmeid nende eesti keele oskuse, muude võõrkeelte oskuse ja varasema soome keelega kokkupuutumise kohta (vt Lisa). Saadud andmed näitasid, et mitte keegi uurimuses osalenud õpilastest ei ole kunagi soome keelt õppinud, üks aga tundis mõningaid soome sõnu ja konstruktsioone. Õpilaste vastustest selgus, et mõned neist tundsid saksa, hispaania, prantsuse, jaapani, korea, tšehhi ja ukraina keelt ning üks informant mainis ka soome keele oskust, kuigi see oli päris algtasemel. Lisaks võõrkeelteoskuse nimetamisele paluti õpilastel hinnata oma eesti keele oskust 10-pallise skaala järgi. Selgus, et informantide isiklikul hinnangul põhinev aritmeetiline keskmine eesti keele oskuse kohta on 7,25. Uurimuse läbiviija arvates on see piisavalt kõrge hinne kogu klassi peale. Oletatavasti võimaldab selline hea eesti keele oskus soome keelest kas või vähesel määral aru saada, ilma et informandid oleksid seda keelt varem õppinud.

### 3.3. Uurimuse tulemused

Informantidel paluti tõlkida soomekeelseid sõnu ning põhjendada, miks nad nii arvavad. Vastused võis kirjutada vene keeles. Lähtudes informantide isiklikest assotsiatsioonidest, koostas uurimuse läbiviija tulemuste aruande, milles on ära toodud kõik pakutud vastused ja põhjendused ning sulgudes on esitatud vastuste esinemissagedus. Õpilaste kirjutatud venekeelsed arvamused on eesti keelde tõlgitud käesoleva bakalaureusetöö autori poolt. Sõnad esitatakse testis esinemise järjekorras.

#### 1. lumi

Vastused:

- 1) снег 'lumi' (28)

Põhjendused:

- 1) потому что похоже на эстонское слово 'lumi' (26)  
'sest, et sarnane eesti sõnaga lumi'
- 2) потому что финский похож на эстонский (2)  
'sest, et soome keel on eesti keelega sarnane'

## 2. lehti

Vastused:

- 1) *лист* 'leht' (12)
- 2) *листья* 'lehed' (14)
- 3) *страница* 'lehekülg' (2)
- 4) *лететь* 'lendama' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово 'leht'* (13)  
'sarnane eesti sõnaga *leht*'
- 2) *похоже на эстонское слово 'lehed'* (11)  
'sarnane eesti sõnaga *lehed*'
- 3) jäid põhjendamata (4)

## 3. perhe

Vastused:

- 1) *семья* 'pere' (15)
- 2) *наизусть* 'pähe' (1)
- 3) *мягкий* 'pehme' (1)
- 4) *перхоть* 'kõõm' (4)
- 5) *цветок* 'lill' (1)
- 6) *пожалуйста, почему* 'palun, miks' (1)
- 7) *пятая точка* 'tuharad' (2)
- 8) *забор* 'tara' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на слово 'pere'* (12)  
'sarnane sõnaga *pere*'
- 2) *звучит как с французского* (1)  
'kõlab nagu prantsuse keelest'
- 3) *от эстонского 'pähe'* (1)  
'eesti *pähe*'
- 4) *эст. 'pehme'* (1)  
'eesti *pehme*'
- 5) *перхоть – похоже по звучанию* (3)  
'kõõm – kõlab sarnaselt'
- 6) jäid põhjendamata (10)

#### 4. töö

Vastused:

- 1) *работа* 'töö' (21)
- 2) *ты* 'sina' (2)
- 3) *тётя* 'tädi' (1)
- 4) *самочувствие* 'enesetunne' (1)
- 5) *ночь* 'öö' (1)
- 6) *дуб* 'tamm' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово 'töö'* (17)  
'sarnane eesti sõnaga töö'
- 2) *иногда пишу англ. букв. не 'ты', а 'ty'* (1)  
'mõnikord kirjutun inglise tähtedega mitte *ты*, vaid *ty*'
- 3) *просто буквы так стоят* (1)  
'lihtsalt tähed seisavad nii'
- 4) jäid põhjendamata (9)

#### 5. koulu

Vastused:

- 1) *школа* 'kool' (8)
- 2) *дом* 'kodu' (8)
- 3) *кулон* 'ripats', 'kulon' (2)
- 4) *жёлтый* 'kollane' (2)
- 5) *слушай* 'kuula' (3)
- 6) *коала* 'koala' (1)
- 7) *кола* 'koola', *колу* 'koolat' (3)
- 8) *деревня* 'küla' (1)
- 9) *клоун* 'kloun' (1)
- 10) *цветок* 'lill' (1)

Põhjendused:

- 1) 'kool' – *на эстонском школа* (4)  
'kool – eesti keeles'
- 2) *из-за слова 'kuula'* (3)  
'sõna *kuula* tõttu'
- 3) *звучит как будто хочу колу* (1)  
'kõlab nagu tahan koolat'
- 4) *похоже по звучанию* (3)  
'kõlab sarnaselt'



- 5) *похоже на 'kollane' как в эстонском языке* (1)  
'sarnane eesti sõnaga kollane'
- 6) *похоже с эстонским 'kulon'* (1)  
'sarnane eesti sõnaga kulon'
- 7) *похоже и на русском* (1)  
'sarnane ka vene keeles'
- 8) *напоминает по слову 'kodu'* (7)  
'meenutab sõna kodu'
- 9) *на финском – школа* (1)  
'soome keeles – kool'
- 10) jäid põhjendamata (7)

## 6. sininen

Vastused:

- 1) *синий* 'sinine' (27)

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово 'sinine'* (22)  
'sarnane eesti sõnaga sinine'
- 2) *на финском – синий* (1)  
'soome keeles – sinine'
- 3) jäid põhjendamata (5)

## 7. suuri

Vastused:

- 1) *большой* 'suur' (24)
- 2) *смерть* 'surm' (2)
- 3) *умереть* 'surema' (1)
- 4) *больших* 'suuri' (1)
- 5) *больше* 'suurem' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово* (21)  
'sarnane eesti sõnaga'
- 2) *просто не кажется, что это с эстонского „умер”, скорее „suur” – большой* (1)  
'lihtsalt ei tundu nii, et see on eesti keelest *suri*, tõenäolisem *suur*'

3) *с финского переводится как 'большой'* (1)  
'soome keeles tähendab suur'

4) jäid põhjendamata (6)

## 8. uusi

Vastused:

- 1) *новый* 'uus' (25)
- 2) *новых* 'uusi' (2)
- 3) *новости* 'uudised' (2)
- 4) *новые* 'uued' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово* (23)  
'sarnane eesti sõnaga'
- 2) *на финском 'новый', 'новых'* (1)  
'soome keeles uus, uusi'
- 3) jäid põhjendamata (4)

## 9. onnellinen

Vastused:

- 1) *счастливый* 'õnnelik' (6)
- 2) *Аннелинн(а)* 'Annelinn(a)' (8)
- 3) *онлайн* 'on-line' (3)
- 4) *важный* 'oluline' (2)
- 5) *центр города* 'kesklinn' (1)
- 6) *город или район* 'linn või linnaosa' (1)
- 7) *определенно* 'ilmselt' (1)
- 8) *поздравляю* 'õnnitlen' (1)
- 9) *рабочий* 'tööline' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на слово 'õnnelik'* (6)  
'sarnane sõnaga õnnelik'
- 2) *сходство с названием моей школы – Аннелинна* (1)  
'sarnasus mu kooli nimetusega – Annelinna'
- 3) *как название – 'Annelinn'* (4)  
'nagu nimetus – Annelinn'
- 4) *часть слова 'linn', как на эстонском слово 'город'*  
'osa sõnast linn, nagu eesti keeles'

- 5) *эстонское 'õnnitlen'*  
'eesti õnnitlen'
- 6) *от эстонского 'oluline'* (2)  
'eesti keelest oluline'
- 7) *похоже по звучанию как на всех языках в мире (онлайн)* (3)  
'kõlab sarnaselt nagu kõigis keeltes maailmas (on-line)'
- 8) jäid põhjendamata (10)

## 10. pitkä

Vastused:

- 1) *высокий, длинный* 'pikk' (3)
- 2) *пятка* 'kand' (10)
- 3) *пять* 'viis' (4)
- 4) *плитка* 'plaat' (2)
- 5) *долго* 'kaua' (2)
- 6) *короткий* 'lühike' (1)
- 7) *немного* 'natuke' (1)
- 8) *девочка* 'plika' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже с эстонским словом 'pikk'* (3)  
'sarnane eesti sõnaga pikk'
- 2) *на молодежном сленге 'питик' – 5 евро* (1)  
'noorte keeles on pitik – 5-eurone'
- 3) *питка – пять, схожи* (2)  
'pitka - viis, on sarnased'
- 4) *ассоциируется с русским словом* (6)  
'assotsieerub vene sõnaga'
- 5) *просто звучит как 'чутка' или мало* (1)  
'lihtsalt kõlab nagu natuke või vähe'
- 6) *эст. plika* (1)  
'eesti plika'
- 7) jäid põhjendamata (14)

## 11. saada

Vastused:

- 1) *получать* 'saama' (17)
- 2) *отправлять* 'saatma' (10)
- 3) *сто* 'sada' (2)
- 4) *порт* 'sadam' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово* (23)  
'sarnane eesti sõnaga'
- 2) jäid põhjendamata (5)

## 12. mennä

Vastused:

- 1) *идти* 'minema' (5)
- 2) *меня* 'mind' (8)
- 3) *я* 'mina' (6)
- 4) *меню* 'menüü' (2)
- 5) *напоминать* 'meenutama' (1)
- 6) *манна* 'manna' (1)
- 7) *дерево* 'puu' (1)
- 8) *трава* 'rohi' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово* (12)  
'sarnane eesti sõnaga'
- 2) *эстонское 'mind', русское 'меня' похоже* (1)  
'eesti mind, vene меня sarnased'
- 3) *из-за русского слова* (4)  
'vene sõna tõttu'
- 4) jäid põhjendamata (11)

## 13. oppia

Vastused:

- 1) *учиться* 'õppima' (7)
- 2) *опера* 'ooper' (4)
- 3) *ученик* 'õppija' (2)
- 4) *учеба* 'õppimine' (1)
- 5) *опиум* 'oorium' (2)
- 6) *учитель* 'õpetaja' (1)
- 7) *оптика* 'optika' (1)
- 8) *копия* 'koopia' (1)

- 9) *операция* 'operatsioon' (1)
- 10) *солнце* 'päike'
- 11) *внезапно* 'järsku, ootamatult'
- 12) *хотя* 'kuigi, vaid'

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово 'õppima' ('õpetaja', 'õppija')* (10)  
'sarnane eesti sõnaga *õppima* (ka *õpetaja, õppija*)'
- 2) *похоже на слово 'opera'* (4)  
'sarnane sõnaga *opera*'
- 3) *такой звук 'оппа' иногда говорят, когда что-то внезапное случается* (1)  
'sellist häälikut *opra* mõnikord öeldakse, kui midagi järsku juhtub'
- 4) *на корейское слово похоже* (1)  
'sarnane korea sõnaga'
- 5) jäid põhjendamata (12)

#### 14. tulla

Vastused:

- 1) *приходить* 'tulema' (26)
- 2) *ветер* 'tuul' (1)
- 3) *тюлень* 'hüljes' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово* (19)  
'sarnane eesti sõnaga'
- 2) jäid põhjendamata (9)

#### 15. lukea

Vastused:

- 1) *читать* 'lugema' (4)
- 2) *замок* 'lukk' (9)
- 3) *читатель* 'lugeja' (1)
- 4) *лебедь* 'luik' (1)
- 5) *птица* 'lind' (1)
- 6) *лукойл (заправка)* 'lukoil (tankla)' (1)
- 7) *счастливый* 'õnnelik' (1)
- 8) *слушай* 'kuula' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово* (9)  
'sarnane eesti sõnaga'
- 2) *из-за эстонского слова 'luik'* (1)  
'eesti sõna *luik* tõttu'
- 3) *напоминает английское 'lucky'* (1)  
'meenutab inglise *lucky*'
- 4) jäid põhjendamata (17)

## 16. eilen

Vastused:

- 1) *вчера* 'eile' (25)
- 2) *вчерашний* 'eilne' (1)
- 3) *раньше* 'varem, enne' (1)
- 4) *завтра* 'homme' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово* (21)  
'sarnane eesti sõnaga'
- 2) jäid põhjendamata (7)

## 17. vähän

Vastused:

- 1) *мало* 'vähe' (14)
- 2) *хочу* 'tahan' (3)
- 3) *ненавижу* 'vihkan' (2)
- 4) *уменьшать* 'vähendada' (1)
- 5) *маленький* 'väike' (1)
- 6) *меньше* 'vähem' (1)
- 7) *сержусь* 'vihastun, pahandan' (1)
- 8) *установить* 'ära väsima' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово* (19)  
'sarnane eesti sõnaga'
- 2) jäid põhjendamata

## 18. kauan

Vastused:

- 1) *долго* 'kaua' (26)
- 2) *задержка* 'peetus, viivitus' (1)
- 3) *жду* 'ootan' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово* (21)  
'sarnane eesti sõnaga'
- 2) *жду* – 'kaua ootama' (1)  
'ootan – eesti k. *kaua ootama*'
- 3) jäid põhjendamata (6)

## 19. kauniisti

Vastused:

- 1) *красиво* 'kaunilt' (10)
- 2) *красивый* 'kaunis' (9)
- 3) *украшения* 'kaunistused' (2)
- 4) *нарядно* 'pidulikult, uhkelt' (1)
- 5) *милый* 'armas' (1)
- 6) *класно* 'marudalt' (1)
- 7) *круто* 'vingelt, ägedalt' (1)
- 8) *поздравлять* 'õnnitlema' (1)

Põhjendused:

- 1) *похоже на эстонское слово* (18)  
'sarnane eesti sõnaga'
- 2) jäid põhjendamata

## 20. tuntuvasti

Vastused:

- 1) *знакомый* 'tuttav' (9)
- 2) *знаменитый* 'tuntud' (3)
- 3) *чувствуется* 'on tunda' (2)
- 4) *кажется* 'tundub, näib' (2)
- 5) *предположительно* 'oletatavasti' (2)
- 6) *чувство* 'tunne' (1)
- 7) *чувствовать* 'tundma' (1)
- 8) *чувствительно* 'tundlikult, sentimentaalselt' (1)
- 9) *знакомо* 'tuttavalt' (1)
- 10) *знакомства* 'tutvused' (1)

- 11) *новые знакомства* 'uued tutvused' (1)
- 12) *отлично* 'suurepäraselt' (1)
- 13) *видимо* 'ilmselt, arvatavasti' (1)
- 14) *известно* 'teatavasti, on teada' (1)

Põhjendused:

- 1) *опираясь на эстонское слово* (17)  
'lähtudes eestikeelsest sõnast'
- 2) *слово 'tuntuvasti' существует на эстонском* (1)  
'sõna *tuntuvasti* on eesti keeles olemas'
- 3) *похоже на 'arvatavasti'* (1)  
'sarnane sõnaga *arvatavasti*'
- 4) jäid põhjendamata (9)

### 3.3. Uurimuse probleemid ja ohud

Läbiviidud uurimuse peamiseks probleemiks on see, et paljud õpilased loobusid oma valikut põhjendamast ja seepärast ei ole mõningaid nende tõlgete assotsiatsioone võimalik seletada. Samuti võib oletada, et informantide hulgas oli inimesi, kes tegid nalja või pakkusid suvalist tõlget, mis neile pähe tuli (nt *koulu* 'lill', *oppia* 'päike'). Lähtudes selliste õpilaste võõrkeelteoskusest, ei ole käesoleva töö autoril seletusi, miks selline sõna võiks informandile meelde tulla, kuna tavaliselt „lohakas” informant ei osanud hästi ei eesti ega inglise keelt. Uurimuse autori arvates võib selline suhtumine mingil määral mõjutada tulemuste usaldusväärsust. Samuti peab pöörama tähelepanu sellele, et mõned õpilased ei pakkunud tõlget, kuigi kirjutasid sellest, millisele keelele võib teatud sõna viidata, ning oli ka neid, kes pakkusid mitu varianti ühe sõna juures. Seega ei vasta eelnevas alapeatükis esitatud tõlgete ja põhjenduste hulk alati informantide arvule.

### 3.4. Uurimuse tulemuste analüüs

Uurimuse tulemuste analüüsis on olulised järgmised mõisted: tegelik, tunnetatud ja oletatav keeltevaheline sarnasus. Just nendest sarnasustest lähtudes üritasid vene emakeelega õpilased mõista soomekeelseid sõnu eesti keele kaudu. Nagu oli käesoleva bakalaureusetöö teoreetilises osas seletatud, on need keeltevahelised sarnasused RM-s väga tähtsad.



Keelte **tegelik sarnasus** kuulub keeleteaduse valdkonda ning seda saab vähemalt teoreetiliselt selgelt määratleda keelesüsteemide võrdlemise kaudu. **Tunnetatud sarnasus** on psühholingvistiline mõiste, mis sõltub tugevasti ka õppija isiklikest iseloomujoontest, nagu täpsus ja analüüsi oskus. Samas mängib ka võõrkeelte õppimise kogemus sugulaskeelte mõistmises suurt rolli. **Oletatav sarnasus** toimib tihti peale tunnetatud sarnasuse kaudu. Kui õppija ei näe suurt erinevust keelte vahel, hakkab ta seda kasutama sama printsiibi järgi nagu emakeelt. (Kaivapalu, Muikku-Werner 2010: 74–75) Sihtkeele mõistmises mängib suurt rolli just tunnetatud sarnasus, sest siin ei ole tarvis nii palju täpsust kui keeleloomes, ja keelestruktuuride äratundmine on piiratud (Ringbom 2007: 24–26, viidatud Kaivapalu, Muikku-Werner 2010: 78–79 järgi).

Järgneva analüüsi lähtekohaks on informantide poolt antud vastused, materjali struktureerimisel lähtutakse sellest, missugused testis sisaldunud sõnad osutusid õpilaste jaoks kergemini ja missugused raskemini mõistetavaks.

#### **3.4.1. Kergelt mõistetavad sõnad**

Käesoleva uurimuse informandid lähtusid kõige rohkem eesti ja soome keele sarnasusseostest. Näiteks, sõnast *lumi* sai 100% informantidest väga hästi aru, kuna selle läbipaistvus on eesti keele põhjal ilmselge. Samuti olid kõige paremini mõistetavad sõnad *sininen*, *kauan*, *tulla*, *eilen*, *uusi*, *suuri* ja *työ*. Sõnakuju sarnasust on mõistmise põhjendusena välja toonud ka Pirkko Muikku-Werner oma uurimuses, mis käsitleb eestikeelsete tekstide mõistmist soome keele kui L1 kaudu (Muikku-Werner 2013: 227). Selline keelevälise vastavuste rakendamise oskus on retseptiivses mitmekeelsuses oluline, kuigi selles peitub üleüldistamise oht (Verschik 2011: 273, viidatud Muikku-Werner 2013: 227 järgi). Seega, vastavalt õpilaste vastustele, oli tunduvalt raskem mõista sõnu *saada*, *perhe*, *lehti*, *vähän* ja *kauniisti*.

Sõna *saada* puhul on tõenäoliselt õpilastel raske ka eestikeelsete tegusõnade 'saama' ja 'saatma' vahel vahet teha, kuna mõni pakkus tõlkena 'saama', teine arvas, et see tuleneb sõnast 'saatma'. Sõna tähendus muutub vene õpilase jaoks keerulisemaks, kui hakata pöörama eestikeelset 'saatma': *saadan*, *saadad*, *saadeti* jne. Siin viib *t* ja *d* astmevahelduse printsiip õpilast tihti valele teele. Kaks õpilast oletasid, et *saada* võiks tähendada eesti keele malli järgi sõna 'sada'. See on üsna loogiline, kuna eesti

keeles on rõhk esimesel silbil ja vene emakeelega õppijad venitavad sageli häälduses esimese silbi vokaali liigselt. Lisaks sellele, üks informant pakkus eestikeelset vastet 'sadam'. Siit järeldeb, et eesti keele taustaga vene õpilane võib jätta tähelepanuta selgelt läbipaistva *da*-infinitiivi tunnuse (soome keeles *A*-infinitiivi) ja mõista tegusõna arv- või nimisõnana.

Sõna *perhe* kohta oli aga pakutud veel huvitavamaid variatsioone ja põhjendusi. Vaatamata sellele, et 15 informanti suutsid ikkagi sõna õige tähenduse ära arvata, pakkus teine osa muid üllatuslikke variante. Nii lähtusid 4 inimest kindlalt oma emakeelest, pakkudes tõlget *неприятель* (ee 'kõõm'). Selline variant on üsna loogiline, kuna siin sarnasus soome ja vene keele vahel on selgesti nähtav. Kaks aga mõistsid seda eesti sõnana 'tuharad', mis fonoloogiliselt meenutas informandile selle sõna vulgaarse varjundiga sünonüümi 'perse'. Üpris huvitavaks tõlkeks osutus *пожалуйста, почему* (ee 'palun, miks'). Sellise põhjenduse pakkus inimene, kes on hispaania keelt õppinud, aga ta ei osanud põhjendada, miks ta nii arvas. Käesoleva uurimuse autori arvates on informandi assotsiatsioonid seotud just hispaaniakeelse sõnaga *por qué* (ee 'miks'). Romaani keeltes on pakutud tõlge häälduslikult sarnane soomekeelse sõnaga *perhe*, eriti itaalia keeles *perché*. Üks inimene kirjutas, et see kõlab prantsuspäraselt, aga ei osanud tõlget pakkuda. Prantsuse keeles võib see samast mallist lähtudes olla *pourquoi*. Töö autori arvates on siin kas virvasõnade ('false friends') oht või hoopis strateegia, millest kirjutasid Annekatrin Kaivapalu ja Pirkko Muikku-Werner (2010). Uut keelt omandades lähtub õppija tihti peale oma emakeelest või teadmistest, mida ta on saanud varem õpitud keeltest. Seega kasutab õppija just neid strateegiaid, mis on talle juba varasemast kogemusest tuttavad. (Kaivapalu, Muikku-Werner 2010: 72–73)

Sõnas *vähän* nägid paljud informandid tegusõna isikulise tegumoe ainsuse esimest pööret (sellele viitab *n*-lõpulisus), mis on iseenesest mõistetav mall eesti keelest. Nagu muude sõnade puhulgi, aitas õpilastel mõistmisele kaasa sõna eesosa, ning sellest lähtusid juba muud variatsioonid. Päris huvitavaid ettepanekuid tehti sõna *lehti* tõlkimisel. Arvamused jagunesid peaaegu pooleks: 12 informanti pakkus ainsuses 'leht' ja 14 õpilast nägi seal *i*-mitmuse tunnust sõnast 'lehed'. Uurimuse autori arvates on siin võimalik kas eesti keele mitmuse osastava *i*-lõpu mõju või hoopis vene keelele väga loomulik nominatiivne *i*-mitmus.

### 3.4.2. Raskesti mõistetavad sõnad

Testi tulemuste põhjal olid informantide jaoks kõige raskemini mõistetavad järgmised sõnad: *kauniisti, tuntuvasti, koulu, oppia, onnellinen, mennä, lukea ja pitkä*. Nende sõnade puhul oli kõige levinum probleem selles, et oli raske aru saada, mis sõnaliigina sõna esineb ning sellest valesti aru saades RM printsiip enam ei töötanud. Näiteks ei aidanud sõna *onnellinen* puhul eriti eesti malli järgi *ne-lõpuline* omadussõna. Informandid keskendusid rohkem nimetusele *Annelinna* ja muudele variantidele, mille sees võiks olla *linn*. Põhjendusi selle kohta on võimalik leida Håkan Ringbomi (2007) materjalidest, kus kirjeldatakse keelendi õppimist arusaamise jaoks.

Kui õppijad kasutavad keelendi positiivset ülekannet selleks, et hõlbustada uue keele omandamist, saavad nad ka vabastada palju kognitiivseid ressursse teiste retseptiivse õppimise aspektide jaoks. Kui aga tegemist on null- või peaaegu nullsarnasustega keelte vahel, tühimik retseptiivse ja produktiivse sõnavara vahel taandub. Keeltevaheliste sarnasuste eksisteerimine või puudumine seletab erinevust ülesande ulatuses sugulas- ja mittesugulaskeele õppimise vahel. Leksikaalne aspekt on arusaamise jaoks keskne: õppijad jõuavad tavaliselt lähedasest tekstist arusaamiseni minimaalsete grammatikateadmistega, eeldades, et lihtsustatud keeltevaheliste sarnasuste suhted sõnavaras võivad olla välja kujunenud. (Ringbom 2007: 191)

Uurimuse tulemused näitasid, et üsna vähesed õpilased pakkusid soomekeelsele omadussõnale *onnellinen* omadussõnalist tõlget, sagedamini esines vaste kas nimisõna, tegusõna või määrsõnana, mis kinnitabki Ringbomi seletusi, et grammatikast (antud juhul sõnamoodustusest) lähtub õppija üsna harva, eriti siis, kui L1 ei ole sihtkeele sugulaskeel.

Käesoleva uurimuse läbiviija hinnangul mängib siin suurt rolli ka see, missuguses ümbruses inimene elab ning millised sotsiaalsed faktorid mõjutavad arusaamist. Tõenäoliselt, kui sõna *onnellinen* palutaks tõlkida ja põhjendada inimestel teistsugusest miljööst, võib-olla saaks uurija selle kohta muud tulemused. Siinsamas oleks mõistlik pöörata tähelepanu ka sellele, et mõned õpilased tajusid *onnellinen* tsitaatsõnana '*on-line*', mis tõestab seda, et tingimused ja aeg, milles inimene elab,

mõjutavad mõistmist. Samamoodi oli sõnaga *työ*, mis oli tegelikult paljudele tuttav eesti sõna 'töö' tõttu. Vaatamata sellele arvas mõni vastaja, et see võiks tähendada 'sina', kuna internetis on venelaste seas väga levinud ladina tähtedega kirjutatud sõna *ty* (vn *ты*). See on tavaline nominatiivne 'sina', kus *y* on vaste tähele *õ*. Inimene, kes ei kirjuta ladina tähtedega sotsiaalvõrgustikes, vaevalt saaks pakkuda just sellist tõlget.

Informantidel tekkis probleeme ka sõnast *tuntuvasti* arusaamisega, sellele sõnale ei pakkunud mitte keegi täpset tõlget. Võib-olla eesti sõna 'tunduvalt' ei olnud õpilastele tuttav või kasutatakse seda nii harva, et see ei tulnud nii hõlpsalt meelde. Teine probleem võib olla tingitud sellest, et eestikeelse määrsõna 'tunduvalt' lõpp on *-lt* ja sõnasisene *d* on nõrk. Ei saa eeldada, et informandid oskaksid soomekeelse sõna *t-d* nõrgalt lugeda ja selle baasil tähendust ära tunda, samuti on üsna raske kokku panna, et soome määrsõnaliide *-sti* võiks olla sama kui eesti liide *-lt*. Vaatamata sellele said 7 õpilast siiski *sti*-lõpu kaudu aru, et see on määrsõna. Kõik muud informandid lähtusid sõna tüvest, mis meenutas neile muid eestikeelse tüvega sarnaseid sõnu, mille hulgas kõige populaarsem variant oli *знакомый* (ee 'tuttav'). Määrsõna *kauniisti* õiget tõlget pakkus aga 10 õpilast, 9 neist pidas seda siiski omadussõnaks. Oli aga ka üksikuid vastajaid, kes tundsid ära *sti*-lõpulise määrsõna, kuigi tüvi ei meenutanud neile eesti sõna 'kaunis'. Tõenäoliselt ei saa L2 ja lähedase sihtkeele sarnasus alati kaasa aidata *LaRa* edukale tajumisele, kui inimese L1-ks on täiesti erinev keel ning selle juures segab ka muu võõrkeele oskus.

Mõnikord võib aga olla nii, et soome keelest arusaamiseks lähtub venelane mitmest eesti sõnast, mis meenutavad kas häälduslikult või kirjalikult teatud sõna kuju. Sel põhjusel tekkis sõna *koulu* tõlkimisel ja põhjendamisel õpilastel suur segadus, kas see on 'kool', 'kodu', 'kulon', 'kollane', 'kuula', 'koaala', 'koola', 'küla' või isegi 'kloun'. Kõigis siin pakutud sõnades on kindlasti olemas tähed *k*, *o* ja *l*. Nende häälikute olemasolu võimaldab inimesel välja mõelda tohutu hulga eestikeelseid sõnu. Selliste juhtumite puhul on väljapääsuks kas fantastiline keeletaju või hästi arenenud metalingvistiline teadlikkus. Huvitav on ka see, et üks informant võrdles sõna *koulu* siiski emakeelega, pakkudes tõlkevariandiks sõna *колу* 'koolat'. Ta põhjendas oma valikut sellega, et see kõlab nii, nagu keegi tahaks, et talle koolat toodaks. Siinse töö autori arvates ei saa sellist varianti tähelepanuta jätta, kuna

keeletaju on tihedalt seotud inimese fantaasia ja loomingulise lähenemisviisiga, eriti õppimise algperioodil. Seda võib pidada üheks RM-i võimalustest, kuidas toimida, kui kõik näib ebaselge ja võõras. Igal juhul arendab see mõtlemist ja järk-järgult ka keeletaju.

Mida läbipaistmatum lekseem, seda raskem on kasutada analoogiat eesti keelega, eriti siis, kui õpilane ei suuda nendes lähedastes keeltes sarnasust märgata.

Sugulaskeelte õppimisel on olulised järgmised mallid: võõrsõnad, ühised sõnad, häälduslikud vastandid (nt soome *uo* ja eesti *oo*), õigekeelsuse reeglid (nende sarnane ja erinev taust), süntaktilised reeglipärasused, morfoloogilised aspektid ja ühised prefiks- ja sufiks- (Hufeisen ja Marx 2007: 312–319, viidatud Kaivapalu, Muikku-Werner 2010: 87–88 järgi).

Vaatamata oma tihedale sugulusele, on eesti ja soome keeles näiteks erinev häälikusüsteem. Seega, kui õpilane ei tea, et soome keeles puudub näiteks *õ* häälik, muutub paljudest sõnadest arusaamine veel keerulisemaks. Tõenäoliselt viis nende teadmiste puudumine informante mõttele, et sõna *oppia* tähenduseks võiks olla 'ooper'. Uuringu läbiviija arvates võib see olla tingitud samuti sellest, et uurimus viidi läbi muusikatunnis ning õpetaja sõnul pidid nad selles tunnis jätkama juttu ooperist. Aga siiski oli ka neid õpilasi, keda neid ümbritsev atmosfäär ei mõjutanud. 7 informanti pakkus õige variandi 'õppima', 2 inimest arvas, et see on 'õppija', üksikud pakkusid veel 'õppimine' ja 'õpetaja'. Oli ka loomingulisi ettepanekuid, millega kaasnes n-õ 'foneemide mäng': 'oopium', 'optika' ja 'koopia'. Seejuures kirjutati ka põhjendusi, millest selgus, et sõna *oppia* on sarnane korea keelega või meenutab venekeelset hüüdsõna, mida inimene kasutab, kui teda midagi üllatab – *onna* (ladina tähestikus 'oppa').

### 3.4.3. Kõige keerulisemad lähtekohad

Kõigist varasemaist bakalaureusetöö autori tähelepanekuist selgub, et vähem läbipaistvate sõnade puhul lähtub vene emakeelega informant enda emakeelest või varem õpitud võõrkeeltest. Peamine strateegia on selline, et inimene kasutab varem omandatud teadmisi uue keele mõistmiseks. Praktika näitas, et vene õpilaste puhul ei ole käesolev meetod RM-i jaoks edukas. Testi raskemateks sõnadeks peeti *tuntuvasti*, millest on töös juba varem juttu olnud, *mennä*, *pitkä* ja *lukea*. Sõna *mennä*

kõlab venelase jaoks pigem asesõnana, mitte tegusõnana, kusjuures *ä*-häälik meenutas enamusele partitiivi lõppu. Vene keeles on selle sõna hääldamine väga sarnane asesõnavormiga *меня* (ee 'mind'). Mõned vastajad lähtusid aga eestikeelsest pronoomenist 'mina', mis tegelikult kõlab ka sarnaselt. Kahjuks on antud lekseemi puhul suur risk valesti aru saada. Veel vähem õigeid vastuseid oli sõna *lukea* juures, mille puhul enamik õpilasi lähtus eestikeelsest sõnast 'lukk'. Uurimuse autori arvates on võimalik, et siin takistas ka emakeel, kuna vene keeles on *k*-hääliku artikulatsioon üsna tugev. Käesolevat teooriat on lihtne tõestada, kui proovida hääldada sõna vene aktsendiga. Kõige tugevamat vene mõju oli võimalik näha sõna *pitkä* tõlgetest. 10 informanti pakkus sõna *пятка* (ee 'kand') vene malli järgi. Nii nagu uurimuse läbiviija, pidasid ka informandid sõna *pitkä* täiesti läbipaistmatuks ja toetuti teadmistele emakeelest. Vaid kolmel inimesel oli keeleline tajus nii kõrgel tasemel, et nad suutsid pakkuda õige vastuse. Üks inimene lähtus aga eesti sõnast 'plika', mis on foneetiliselt eesti keele vastega sarnane. Neli inimest pakkusid sõna 'viis', mille juures üks õppija seletas, et see on sarnane vene slängisõnaga *numuk*, mis tähendab 'viieeurone'.

#### **3.4.4. Uurimuse tulemuste kokkuvõte**

Uurimuse autori tähelepanekutest selgub, et vene emakeelega õpilane saab kõige rohkem aru selgelt läbipaistvatest või üsna läbipaistvatest sõnadest, sõltuvalt eesti keele oskuse tasemest ja muude võõrkeelte oskusest. Vaatamata sellele ei langenud need sõnad, mida autor pidas läbipaistvaks, 100% õpilaste arvamusel kokku. Tabel 1 näitab, et mõned sõnad, mis tundusid bakalaureusetöö autorile selgelt või üsna läbipaistvana (nt sõnad *saada* ja *lehti*), on õpilaste jaoks üsna läbipaistmatud. Täiesti läbipaistmatute sõnade hulk on töö autori ja õpilaste hinnangul täpselt samasugune, välja arvatud sõna *lukea*, mida õpilased pidasid täiesti läbipaistmatuks, kuid töö autor üsna läbipaistmatuks. Kõige rohkem lahknevusi esines just üsna läbipaistvate ja läbipaistmatute sõnade rühmas.

Tabel 1. Testisõnade läbipaistvus

	<u>Töö autori hinnang</u>	<u>Informantide hinnang</u>
<b>Selgelt läbipaistvad</b>	<i>lumi, tulla, saada</i>	<i>lumi, tulla, sininen, kauan</i>
<b>Üsna läbipaistvad</b>	<i>suuri, uusi, eilen, sininen, lehti, kauan</i>	<i>suuri, uusi, eilen, työ</i>
<b>Üsna läbipaistmatud</b>	<i>perhe, vähän, kauniisti, työ, lukea</i>	<i>perhe, vähän, kauniisti, saada, lehti</i>
<b>Täiesti läbipaistmatud</b>	<i>onnellinen, pitkä, mennä, tuntuvasti, koulu, oppia</i>	<i>onnellinen, pitkä, mennä, tuntuvasti, koulu, oppia, lukea</i>

Testis oli võimalik saada kokku 20 punkti. Kõige kõrgema tulemuse sai töö, mille punktide arv oli 16. Selle töö autor oskas eesti, inglise, saksa, jaapani ja korea keelt. 14-punktilisi töid oli neli ning kõik nende tööde autorid oskasid vähemalt kolme võõrkeelt. Kaks inimest sooritasid testi 13 punktile ning nemadki oskasid kolme võõrkeelt. Alla 13 punktile sooritatud tööde autorite võõrkeelteoskus varieerus väga tugevalt. Selleks, et uurida, kuidas eesti keele oskus mõjutab mõistmist, jagasin tööd kahte rühma: 1) üle 10-punktilised, 2) alla 10-punktilised. Uuringust selgus, et üle 10-punktiliste tööde autorite eesti keele oskuse aritmeetiline keskmine on 7,9. Teise rühma koefitsient oli 6,6. Eesti keele oskusele andsid informandid ise hinnangu, see ei põhine keeleoskuse testimisel ja võib olla subjektiivne, kuid midagi see kindlasti näitab. Sellest lähtudes jõuab töö autor järeldusele, et mida paremini oskab inimene eesti keelt, seda lihtsam on tal soomekeelseid sõnu mõista. Lisaks sellele aitab kaasa ka muude võõrkeelte oskus, mis arendab üldist keeletaju ja metalingvistilist teadlikkust.

## KOKKUVÕTE

Käesolevas bakalaureusetöös käsitleti retseptiivset mitmekeelsust ja tuvastati, et nimetatud mitmekeelsuse juhtum on tavalisem sugulaskeelte puhul, kuid see on siiski võimalik ka mittediagrammaatiliste korral, kui selleks on loodud spetsiaalsed tingimused. Eesti ja soome keele puhul on juba saadud tulemusi, et nende keelte kõnelejad saavad üksteisest aru tänu emakeelte tüpoloogilisele sarnasusele. Venelaste soome keele mõistmist eesti keele baasil ei ole seni peaaegu üldse uuritud ja käesolev bakalaureusetöö annab selles osas oma väikse panuse.

Uut keelt omandades lähtub inimene teadmistest, mis on tal olemas emakeeles või varem õpitud keeles. Selleks, et keelt paremini omandada, peab õppija teadma õpitava keele ning emakeele või varem õpitud keele sarnasusi. Mõned aspektid, mis tunduvad sarnased, aga tegelikult ei ole, viivad õppijat valele teele ning põhjustavad vigu. Seega on äärmiselt oluline tuvastada sarnasusi ja erinevusi keelte vahel. Käesolevas töös analüüsiti varasemaid uurimusi (Muikku-Werner 2013; 2014) sellest, kuidas soomlased tajuvad eesti keelt, ja selgitati välja, et kõige paremini tajub inimene lähisugulaskeelt sõnavara tasandil, teksti mõistmisele aga aitab kaasa kontekst.

A. Verschiku (2012) ja A. Kaivapalu (2014) uurimuste põhjal anti ülevaade sellest, kuidas toimub eestlaste ja venelaste suhtlus soomlastega. Anna Verschiku tähelepanekutest selgus, et eestlased lähtuvad suhtlemisel oma emakeelest, samas kui venelased kasutavad eesti keelest saadud teadmisi ja osaliselt loovad ka sõnu oma emakeelest lähtudes. Seega, keel, mida inimene loob, ei ole 'päris' soome keel, vaid n-ö 'segu' mitmest keelest. A. Kaivapalu uuring eesti ja soome keele käändemorfoloogia sarnasuste tajumise kohta näitas, et soome ja eesti keele eristamiseks pööravad soomlased rohkem tähelepanu morfoloogiliste konstruktsioonide sarnasustele, eestlased näevad kõigepealt morfoloogiliste formaatide sarnasusi ja venelased keskenduvad ortograafiale. Sellest järeldus, et soomlased olid testi sooritamises eestlastest ja venelastest edukamad.



Käesolev bakalaureusetöö baseerus autori uurimisel sellest, kuidas vene emakeelega õpilased mõistavad soomekeelseid sõnu eesti keele kui teise keele baasil. Uuringus osales 28 informanti, kes olid 11. klassi õpilased. Informantide hulgas viidi läbi 20 soomekeelsest sõnast koosnev test. Testisõnad erinesid oma läbipaistvuse taseme poolest. Informandid pidid igale soomekeelsele sõnale kirjutama enda hinnangul sobiva tõlke ja oma valikut põhjendama. Testi eesmärgiks oli välja selgitada, kuivõrd eesti keele kui teise keele oskus aitab informantidel soomekeelseid sõnu mõista. Analüüsitud materjali põhjal on võimalik järeldada, et eesti keele oskus on vene emakeelega inimeste jaoks suur eeldus soome keele mõistmiseks sõnavara tasemel. Samuti on toeks metalingvistiline teadlikkus ja instinktiivne keeletaju ning vastuseid mõjutab ka muude võõrkeelte oskus.

Informantide hinnangul olid selgelt läbipaistvad sõnad *lumi, tulla, sininen* ja *kauan*. Üsna läbipaistvateks sõnadeks osutusid *suuri, uusi, eilen* ja *työ*. Üsna läbipaistmatute sõnade hulka kuulusid *perhe, vähän, kauniisti, saada* ja *lehti*. Kõige raskemini mõistetavateks sõnadeks ehk täiesti läbipaistmatuteks lekseemideks olid aga *onnellinen, pitkä, mennä, tuntuvasti, koulu, oppia* ja *lukea*. Peamine põhjendus, mis lihtsustas mõistmist, oli analoogia eesti keelega. Kohati pakuti rööpseid tõlkeid ka enda emakeelest lähtudes, mis käesoleval juhul ei osutunud edukaks strateegiaks, kuna vene ja soome keel on mittesugulaskeeled.

Inimese arusaam võõrkeelest sõltub otseselt ka sellest, millises keskkonnas ja ajastus ta elab. Testi tulemuste põhjal võib väita, et inimene keskendub rohkem sellele, kus kohas ta elab, mis teda ümbritseb ning mis vastab tema soovidele ja normidele. Kõige läbipaistvamate sõnade puhul toetub venelane siiski eesti keelele. Kui seos eesti keelega ei ole enam nii tugev, lähtutakse rohkem emakeelest või muudest varem õpitud keeltest ning kui ka see ei aita, keskendutakse fonoloogilistele elementidele ja leitakse tõlgendusi, mis on kooskõlas miljöo ja ajastuga. Üsna tugevalt mõjutab mõistmist ka *lingua franca* (siinse uurimuse informantide puhul inglise keel), mis antud juhul vaid takistab arusaamist. Kui uurimus oleks viidud läbi teises linnas või muu vanusegrupiga inimeste seas, oleksid vastused tõenäoliselt olnud teistsugused. Siiski on siinse töö tulemuste põhjal võimalik järeldada, et eesti keele taustaga venelane on võimeline mõistma mõningaid soomekeelseid lekseeme ilma eelneva ettevalmistuseta.

Käesolev teema on üsna lai ja nõuab rohkem uurimist, et jõuda parimate tulemuste ja järeldusteni. Retseptiivse mitmekeelsuse temaatika on tänapäeval väga aktuaalne ja äärmiselt oluline, kuna aitab kaasa teiste inimeste keele mõistmisele ja samas säilitab emakeele väljendusoskust. Kõige parem viis eneseväljendamiseks on kasutada oma emakeelt, kuid oluline on ka see, et kaasvestleja mõistaks, millest räägitakse. Nii muutub suhtlemine produktiivsemaks ja inimene ei pea vaeva nägema, et luua lausungeid võõrkeeles. Loomulikult aitab tänapäeval kaasa inglise keel ehk *lingua franca*, aga siiski mitte iga inimene ei oska inglise keelt piisavalt heal tasemel, et öelda kõike, mida oskaks ka oma emakeeles. Seega ei oleks päris õige kasutada inglise keelt kompromissina igas situatsioonis. Skandinaavias elavad inimesed kasutavad näiteks retseptiivset mitmekeelsust palju rohkem, kui seda tehakse Eestis, ja ollakse üsna edukad. Käesolevas bakalaureusetöös tahtis autor öelda, et seda tuleks arendada ka Eestimaal vähemalt meie naaberrahvuse, soomlastega, suhtlemises. Kuna retseptiivne mitmekeelsus on võimalik ka eesti taustaga venelaste puhul, võiks sellele teemale rohkem tähelepanu pöörata, sest igasugune mõistmine on eelkõige viisakus kaasvestleja suhtes.

## KIRJANDUS

- Braunmüller, Kurt 2013.** Communication based on receptive multilingualism: advantages and disadvantages.– *International Journal of Multilingualism* 10, 2, 214–223.
- Bahtina jt = Bahtina, Daria, Jan D. ten Thije, Frank Wijnen 2013.** Combining cognitive and interactive approaches to lingua receptiva. – *International Journal of Multilingualism* 10, 2, 159–180.
- Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Enn Veldi 2012.** Eesti-inglise keeleteaduse sõnastik. Teine, täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Härmävaara, Hanna-Ilona 2013.** Kielten samankaltaisuus monikielisen suomalais-virolaisen vuorovaikutuksen resurssina. – *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 23, 60–88.
- Kaivapalu, Annekatriin 2010.** Metalingvistiline teadlikkus võõrkeeleeõppes: oma keel võõras peeglis. – *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 19, 160–176.
- Kaivapalu, Annekatriin 2014.** Kuidas muudab emakeel keeltevahelise sarnasuse tunnetamist. Muutuva keele päev X, 4. november 2014. Teesid. Tartu: Tartu Ülikool.
- Kaivapalu, Annekatriin, Pirkko Muikku-Werner 2010.** Reseptiivinen monikielisyys: miten suomenkielinen oppija ymmärtää viroa äidinkielenä pohjalta? – *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 20, 68–97.
- Muikku-Werner, Pirkko 2013.** Vironkielisen tekstin ymmärtäminen suomen kielen pohjalta. *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 23, 210–237.
- Muikku-Werner, Pirkko 2014.** Co-text and receptive multilingualism – Finnish students comprehending Estonian. – *ESUKA – JEFUL* 5–3, 99–113.
- Ringbom, Håkan 2007.** Actual, perceived and assumed cross-linguistic similarities in foreign language learning. – *Kieli oppimisessa. Language in learning. AFinLan vuosikirja* 65, 183–196.
- Verschik, Anna 2012.** Practicing receptive multilingualism: Estonian-Finnish communication in Tallinn. – *International Journal of Bilingualism* 16, 3, 265–286.

## **Kaudviited:**

- Hufeisen, Britta, Nicole Marx 2007.** How can *DaFnE* and *EuroComGerm* contribute to the concept of receptive multilingualism. – Jan D. ten Thije, Ludger Zeevaert (Eds.). *Receptive Multilingualism. Linguistic Analyses, Language Policies and Dialectic Concepts*. Amsterdam: John Benjamins, 307–321.
- Keikkonen, Pauli 2004.** *Vierauden keskellä: vierauden, monikulttuurisuuden ja kulttuurienvälisen kasvatuksen aineksia*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Klein, Horst G., Tilbert D. Stegmann 2000.** *EuroComRom – Die sieben Siebe: Romanische Sprachen sofort lesen können*. Aachen: Shaker Verlag.
- Lüdi, Georges 2013.** Receptive multilingualism as a strategy for sharing mutual linguistic resources in the workplace in a Swiss context. – *International Journal of Multilingualism* 10, 2, 140–158.
- Muikku-Werner, Pirkko, Marian Heinonen 2012.** Lumesadu – „tarina” vai „lumikasa” vai ei kumpikaan? Suomalaiset lukiolaiset viron sanoja tunnistamassa. – *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 22, 157–187.
- Pickering, M. J., S.Garrod 2004.** Toward mechanistic psychology of dialogue. *Behavioral and Brain Sciences*, 27, 169–225.
- Ribbert, Anne, Jan D. ten Thije 2007.** Receptive multilingualism in Dutch-German intercultural team cooperation. – Jan D. ten Thije, Ludger Zeevaert (Eds.) *Receptive Multilingualism. Linguistic Analyses, Language Policies and Dialectic Concepts*. Amsterdam: John Benjamins, 72–101.
- Ringbom, Håkan 2007.** *Cross-linguistic Similarity in Foreign Language Learning*. Cleverdon: Multilingual Matters LTD.
- Sajavaara, Kari 1999.** Kontrastiivinen kielentutkimus ja virheanalyysi. – Kari Sajavaara, Aira Piirainen-Marsh (Toim.). *Kielenoppimisen kysymyksiä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 103–128.
- Sajavaara, Kari 2006.** Kontrastiivinen analyysi, transfer ja toisen kielen oppiminen. – Annekatrin Kaivapalu, Külvi Pruuli (Toim.). *Lähivertailuja* 17. Jyväskylä *Studies in Humanities* 53. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 43–60.

- van Bezooijen, Renee, Charlotte Gooskens 2007.** Interlingual text comprehension. Linguistic and extralinguistic determinants. – Jan D. ten Thije, Ludger Zeevaert (Eds.). *Receptive Multilingualism. Linguistic Analyses, Language Policies and Dialectic Concepts*. Amsterdam: John Benjamins, 249–263.
- Zeevaert, L. 2007.** Receptive multilingualism and inter-Scandinavian semicommunication. In J.D. ten Thije, L. Zeevaert (Eds.), *Receptive multilingualism*. Amsterdam: John Benjamins, 103–135.

# **MITEN VENÄLÄISET YMMÄRTÄVÄT SUOMENKIELISIÄ SANOJA L2-VIRON POHJALTA?**

## **TIIVISTELMÄ**

Tässä kandidaatintutkielmassa käsitellään reseptiivistä monikielisyttä. Reseptiivisestä monikielisydestä on kyse silloin, kun keskustelun kukin osallistuja käyttää omaa äidinkieltään, jota muut keskustelukumppanit ymmärtävät. Kandidaatintyössä pyritään selvittämään, miten venäjää äidinkielenään puhuvat opiskelijat, jotka puhuvat viroa toisena kielenä (L2), ymmärtävät suomenkielisiä sanoja. Työssä analysoidaan viron ja suomen sukulaisuutta ja pyrittiin selvittämään, onko reseptiivinen monikielisyys mahdollista, kun puhujan äidinkieli on venäjä, mutta puhujan viron kieli on niin hyvällä tasolla, että suomea voisi ymmärtää sen pohjalta. Kandidaatin päätavoitteina on esitellä reseptiivisen monikielisyuden roolia vieraiden kielten opiskelussa ja sukukielten välillä sekä muodostaa onnistuneita suomi-venäjä-oivalluksia viron pohjalta.

Kandidaatintutkielma muodostuu kolmesta pääluvusta, jotka jakautuvat moniin alalukuihin. Työn ensimmäisessä luvussa käsitellään teoreettista aineistoa, johon tutkielma nojautuu. Reseptiivistä monikielisyttä tarkastellaan vieraiden kielten menestyksellisen opiskelun pohjana, selvitetään sen positiivisia ja negatiivisia puolia ja tutkitaan sen mahdollisuutta sukukielten ja ei-sukukielten välillä. Tutkielmassa lähdettiin viron ja suomen sukulaisuudesta ja siitä, miten suomalaiset ymmärtävät vironkielisiä sanoja. Sen jälkeen tarkasteltiin reseptiivistä monikielisyttä viroa ja venäjää äidinkielenä puhuvilla ihmisillä.

Toinen luku perustuu aiempiin tutkimuksiin reseptiivisestä monikielisydestä viro-suomi ja venäjä-suomi kontakteissa ja niiden teoreettisiin lähtökohtiin.

Kolmannessa luvussa esitellään kirjoittajan toteuttamaa tutkimusta, joka käsittelee sitä, miten venäjää äidinkielenä puhuvat opiskelijat ymmärtävät suomenkielisiä sanoja, kun heillä on viro L2-kielenä. Tutkimukseen osallistui 28 informanttia, jotka olivat 11.-luokkalaisia opiskelijoita. Heille annettiin testi, jossa oli 20 suomenkielistä

sanaa. Testin sanat erosivat läpinäkyvyydessä toisistaan. Informanttien täytyi kirjoittaa omasta näkökulmasta sopiva käännös ja perustella omaa valintaansa. Testin tarkoituksena oli selvittää, auttaako viron kielen taito tunnistamaan suomenkielisiä sanoja, ja onko se enemmän etu vai este. Opiskelijoiden mukaan selvästi läpinäkyvien sanojen joukkoon kuuluivat *lumi*, *tulla*, *sininen* ja *kauan*. Melko läpinäkyviä olivat *suuri*, *uusi*, *eilen* ja *työ*. Melko läpinäkymättöminä pidettiin sanoja *perhe*, *vähän*, *kauniisti*, *saada* ja *lehti*. Kaikkein ongelmallisimmiksi tai täysin läpinäkymättömiksi osoittautuivat sanat *onnellinen*, *pitkä*, *mennä*, *tuntuvasti*, *koulu*, *oppia* ja *lukea*. Pääsyy, joka teki oivallukset helpommiksi, oli viron kielen analogia. Kohdittain ehdoteltiin toisintoja äidinkielen pohjalta, mutta tässä tutkimuksessa tämä strategia ei ollut hyödyllinen siksi, että venäjä ja suomi eivät ole sukukieliä.

Aineiston analyysistä kävi ilmi, että viron kielen taito on suuri etu venäläiselle leksikaalisella tasolla. Tukena toimii myös metalingvistinen valvetuneisuus ja vaistomainen kielitaju. Lisäksi oivalluksiin voi vaikuttaa muidenkin vieraiden kielten taito.

## LISA. TESTI NÄIDE

Я являюсь студентом эстонской и финно-угорской филологии в Тартуском университете. Я подготовила тест, который предназначен для человека, родным языком которого является русский. С помощью данного теста я хотела бы выяснить, насколько успешно и каким образом Вы способны понять значение данных финских слов без какой-либо предварительной программы обучения. Прошу Вас помочь мне и заполнить тест, в котором нужно написать предполагаемый перевод слов и обосновать свой выбор. Проверим, насколько Вы чувствуете структуру финского языка еще не начав его учить!

Для начала попрошу Вас ответить на вопрос.

Какие иностранные языки Вы изучаете/изучали?

Язык	Оценка знания языка (от 0 до 10)



1. lumi

Перевод: .....

Почему Вы так считаете?

.....  
.....

2. lehti

.....  
.....  
.....

3. perhe

.....  
.....  
.....

4. työ

.....  
.....  
.....

5. koulu

.....  
.....  
.....

6. sininen

.....  
.....  
.....

7. suuri

.....

.....  
.....

8. uusi

.....  
.....  
.....

9. onnellinen

.....  
.....  
.....

10. pitkä

.....  
.....  
.....

11. saada

.....  
.....  
.....

12. mennä

.....  
.....  
.....

13. oppia

.....  
.....  
.....

14. tulla

.....

.....  
.....

15. lukea

.....  
.....  
.....

16. eilen

.....  
.....  
.....

17. vähän

.....  
.....  
.....

18. kauan

.....  
.....  
.....

19. kauniisti

.....  
.....  
.....

20. tuntuvasti

.....  
.....  
.....

## **Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks**

Mina **Olga Kulak**

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose **”Kuidas vene emakeelega õpilased soomekeelsetest sõnadest aru saavad”**, mille juhendaja on **Raili Pool**,
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 5.06.2015